

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

OLIY TA’LIM TIZIMI KADRLARINI QAYTA TAYYORLASH VA
MALAKASINI OSHIRISH INSTITUTI

“MA’NAVIY-MA’RIFIY FAOLIYATNING STRATEGIK BOSHQARUVI”

MODULI BO‘YICHA

O‘QUV-USLUBIY MAJMUUA

(Oliy ta’lim muassasalarining yoshlar masalalari va ma’naviy-ma’rifiy ishlar bo‘yicha prorektor, ma’naviyat ishlari bo‘yicha dekan o‘rinbosarlari, yoshlar masalalari va ma’naviy-ma’rifiy ishlar bo‘yicha mas’ul rahbarlar kadrlari uchun)

☎ 71 202 01 20
✉ info@bimm.uz
🌐 lib.bimm.uz

Toshkent - 2026

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**OLIY TA’LIM TIZIMI KADRLARINI QAYTA TAYYORLASH VA
MALAKASINI OSHIRISH INSTITUTI**

**“MA’NAVIY-MA’RIFIY FAOLIYATNING STRATEGIK BOSHQARUVI”
MODULI BO‘YICHA**

O‘QUV-USLUBIY MAJMUA

(Oliy ta’lim muassasalarining yoshlar masalalari va ma’naviy-ma’rifiy ishlar bo‘yicha prorektor, ma’naviyat ishlari bo‘yicha dekan o‘rinbosarlari, yoshlar masalalari va ma’naviy-ma’rifiy ishlar bo‘yicha mas’ul rahbarlar kadrlari uchun)

Toshkent – 2026

Modulning o‘quv-uslubiy majmuasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligining 2024-yil 27-dekabrdagi 485-sonli buyrug‘i bilan tasdiqlangan o‘quv dasturi va o‘quv rejasiga muvofiq ishlab chiqilgan.

Tuzuvchi: **B.Sh.Karimov** – sotsiologiya fanlari doktori (DSc), professor

Taqrizchi: **M.Quronov** - pedagogika fanlari doktori, professor

O‘quv-uslubiy majmua oliy ta’lim tizimi kadrlarini qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti kengashining qarori bilan nashrga tavsiya qilingan

MUNDARIJA

I. ISHCHI DASTUR	4
II. MODULNI O‘QITISHDA FOYDALANILADIGAN INTERFAOL TA’LIM METODLARI	10
III. NAZARIY MASHG‘ULOTLAR MATERIALLARI	17
IV. SEMINAR-TRENING MASHG‘ULOTI MATERIALLARI	62
V. ADABIYOTLAR RO‘YXATI	81

I. ISHCHI DASTUR

I. ISHCHI DASTUR

KIRISH

Ushbu ishchi dastur O'zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentabrda tasdiqlangan "Ta'lim to'g'risida" Qonuni, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2015-yil 12-iyundagi "Oliy ta'lim muassasalarining rahbar va pedagog kadrlarini qayta tayyorlash va malakasini oshirish tizimini yanada takomillashtirish to'g'risida" PF-4732-son, 2019-yil 27-avgustdagi "Oliy ta'lim muassasalari rahbar va pedagog kadrlarining uzluksiz malakasini oshirish tizimini joriy etish to'g'risida" PF-5789-son, 2019-yil 8-oktabrdagi "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida" PF-5847-son, 2020-yil 29-oktabrdagi "Ilm-fanni 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida" PF-6097-son, 2023-yil 25-yanvardagi "Respublika ijro etuvchi hokimiyat organlari faoliyatini samarali yo'lga qo'yishga doir birinchi navbatdagi tashkiliy chora-tadbirlar to'g'risida" PF-14-son, 2023-yil 11-sentabrdagi "O'zbekiston-2030" strategiyasi to'g'risida" PF-158-son Farmonlari, shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 23-sentabrdagi "Oliy ta'lim muassasalari rahbar va pedagog kadrlarining malakasini oshirish tizimini yanada takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora- tadbirlar to'g'risida" 797-son hamda 2024-yil 11-iyuldagi "Oliy ta'lim tashkilotlari rahbar va pedagog kadrlarini qayta tayyorlash va malakasini oshirish tizimini samarali tashkil qilish chora-tadbirlari to'g'risida" 415-son Qarorlarida belgilangan ustuvor vazifalar mazmunidan kelib chiqqan holda tuzilgan bo'lib, u oliy ta'lim muassasalari rahbar kadrlarining oliy ta'lim muassasalarida ma'naviy-ma'rifiy faoliyatning strategik boshqaruvi, oliy ta'lim muassasasida uzluksiz ma'naviy tarbiya jarayoni monitoringini olib borish, oliy ta'lim muassasasini m'naviy-ma'rifiy faoliyatning rivojlanish strategiyasini shakllantirish, OTMning joriy holati va salohiyatini tahlil qilish, oliy ta'lim muassasalarida tyutorlik tizimini boshqarishdagi muammo va echimlar, oliy ta'lim muassasasi "Ma'naviyat sektori" faoliyatini tashkil qilish va boshqarish bo'yicha bilim va ko'nikmalarini yanada rivojlantirishni maqsad qiladi.

Modulning maqsadi va vazifalari

Modulning maqsadi: tinglovchilarni oliy ta'lim muassasalarida ma'naviy-ma'rifiy faoliyatning strategik boshqaruvini tizimli tashkil etish bo'yicha bilimlarini takomillashtirish, ushbu sohada amalga oshirilayotgan yangicha yondashuvlar bilan yaqindan tanishtirish, sohadagi muammolarni aniqlash, tahlil etish, baholash bilan bog'liq ko'nikma va malakalarini yangilash hisoblanadi.

Modulning vazifalari:

- oliy ta'lim muassasalarida "Uzluksiz ma'naviy tarbiya Konsepsiyasi"ni amalga oshirishni boshqaruv tizimi asoslarini **o'zlashtirish;**
- oliy ta'lim muassasasini m'naviy-ma'rifiy faoliyatning rivojlanish strategiyasini shakllantirish **bo'yicha chuqur bilim olishni ta'minlash;**
- KPI tizimi va uning oliy ta'lim muassasasida ma'naviy tarbiya samaradorligini o'lchashdagi rolini **yoritib berish;**
- ma'naviy-axloqiy tarbiya natijadorligini o'lchash, samaradorlik auditini amalga oshirish **borasidagi nazariy va amaliy bilimlarni shakllantirish;**
- tyutorlik tizimi orqali talabalarga ma'naviy-axloqiy tarbiya berish.

Modul bo'yicha tinglovchilarning bilim, ko'nikma, malaka va kompetensiyalariga qo'yiladigan talablar

“Ma'naviy-ma'rifiy faoliyatning strategik boshqaruvi” modulini o'zlashtirish jarayonida amalga oshiriladigan masalalar doirasida:

Tinglovchi:

- Prezident Sh.M.Mirziyoevning Respublika Ma'naviyat va Ma'rifat kengashining kengaytirilgan majlisidagi ma'ruzasining yoshlar tarbiyasidagi konseptual mohiyatini;
- uzluksiz ma'naviy tarbiya konsepsiyasining mohiyati va uning oliy ta'lim muassasasida amalga oshirilishi bo'yicha asosiy tamoyillarni;
- oliy ta'lim muassasasida Uzluksiz ma'naviy tarbiya jarayoni monitoring tizimining asosiy prinsiplari va metodologiyasini;
- oliy ta'lim muassasasini ma'naviy-ma'rifiy faoliyatning rivojlanish strategiyasini;
- tyutorlik tizimi va uning oliy ta'limda o'rni;
- oliy ta'lim muassasalarida “Uzluksiz ma'naviy tarbiya Konsepsiyasi”ni amalga oshirishni boshqaruv tizimini;
- oliy ta'lim muassasasida Uzluksiz ma'naviy tarbiya jarayoni samaradorligining funksional KPI tizimini;
- oliy ta'lim muassasalarida “Jaholatga qarshi ma'rifat” texnologiyasini amalga oshirish yo'llarini ***bilishi*** lozim.

Tinglovchi:

- ma'naviy tarbiya jarayonlarida yoshlarning faol ishtirokini ta'minlash;
- yoshlar bilan ishlashda ma'naviyatning roli va ahamiyatini tahlil qilish;
- uzluksiz ma'naviy tarbiya jarayonlarini boshqarish va nazorat qilish;
- oliy ta'lim muassasasining ma'naviy-axloqiy muhitini yaratishda rahbarlik qilish;
- ma'naviy-ma'rifiy faoliyatni tahlil qilish va strategik rejalashtirish;
- oliy ta'lim muassasasida ma'naviy-ma'rifiy ishlarni tashkil etish va nazorat qilish;
- “Jaholatga qarshi ma'rifat” texnologiyasini amalga oshirish yo'llaridan foydalanish;
- ma'naviyat sektori faoliyatini tashkil etish va boshqarish;
- tyutorlik tizimining samarali ishlashini ta'minlash;
- tyutorlik tizimining boshqaruvini amalga oshirish va uning natijalarini tahlil qilish ***ko'nikma va malakalariga*** ega bo'lishi lozim.

Tinglovchi:

- oliy ta'lim muassasasida ma'naviy tarbiya tizimini samarali tashkil qilish va boshqarish;

- monitoring tizimi yaratish va uzluksiz ma'naviy tarbiya jarayonini baholash;
- ma'naviy tarbiya jarayonining samaradorligini o'lchashda KPI tizimini mustahkamlash va boshqarish;
- ma'naviyat sohasida rahbarlik qilish va samarali boshqaruv tizimini tashkil etish;
- oliy ta'lim muassasasida ma'naviyat sektorini boshqarish va uning samaradorligini ta'minlash;
- oliy ta'lim muassasalarida tyutorlik tizimini boshqarish **kompetensiyalariga** ega bo'lishi lozim.

Modulni tashkil etish va o'tkazish bo'yicha tavsiyalar

“Ma'naviy-ma'rifiy faoliyatning strategik boshqaruvi” moduli ma'ruza, seminar-trening mashg'ulotlari shaklida olib boriladi.

O'qitish jarayonida ta'limning zamonaviy metodlari, pedagogik texnologiyalar va axborot-kommunikatsiya texnologiyalari qo'llanilishi nazarda tutilgan.

Ma'ruza va seminar-trening mashg'ulotlar munozara va debat, ilmiy baxs va muhokama shaklida, test so'rovlari, aqliy hujum, guruhli fikrlash, kichik guruhlar bilan ishlash va boshqa interaktiv ta'lim usullarini qo'llagan holda, zamonaviy kompyuter texnologiyalari yordamida prezentatsion va elektron-didaktik texnologiyalar asosida tashkil etiladi.

Modulning o'quv rejadagi boshqa modullar bilan bog'liqligi va uzviyligi

“Ma'naviy-ma'rifiy faoliyatning strategik boshqaruvi” moduli o'quv rejadagi “Oliy ta'lim muassasalarida ma'naviy-ma'rifiy ishlarni tizimli tashkil etish” moduli bilan o'zaro bog'liq hamda uslubiy jihatdan uzviy bog'langan holda rahbar kadrlarning ma'naviy-ma'rifiy faoliyatning strategik boshqaruvini tizimli tashkil etish masalalarini o'rganish, ularni tahlil etish, amalda qo'llash va baholashga doir kasbiy tayyorgarlik darajasini o'ttirishga xizmat qiladi.

Modulning oliy ta'limdagi o'rni

“Ma'naviy-ma'rifiy faoliyatning strategik boshqaruvi” modulini o'zlashtirish orqali tinglovchilar oliy ta'lim muassasasida uzluksiz ma'naviy tarbiya jarayoni samaradorligini oshirish masalalariga oid kasbiy bilim va malakalarga ega bo'ladilar.

MODUL BO‘YICHA SOATLAR TAQSIMOTI

№	Modul mavzulari	Auditoriya o‘quv yuklamasi		
		Jami	Nazariy	seminar-trening
1.	Oliy ta’lim muassasasida ma’naviy-ma’rifiy faoliyatning boshqaruv tizimi	2	2	
2.	Oliy ta’lim muassasasini m’naviy-ma’rifiy faoliyatning rivojlanish strategiyasini shakllantirish	4		4
3.	Ma’naviy-axloqiy tarbiya natijadorligini o‘lchash, samaradorlik auditi	2	2	
4.	Oliy ta’lim muassasasi “Ma’naviyat sektori” faoliyatini tashkil qilish va boshqarish.	4		4
Jami:		12	4	8

NAZARIY MASHG‘ULOTLAR MAZMUNI

1-mavzu. Oliy ta’lim muassasasida ma’naviy-ma’rifiy faoliyatning boshqaruv tizimi. (2 soat).

Prezident Sh.M.Mirziyoevning Respublika Ma’naviyat va ma’rifat kengashining kengaytirilgan majlisida so‘zlagan ma’ruzasining yoshlar tarbiyasidagi konseptual mohiyati.

Oliy ta’lim muassasalarida “Uzluksiz ma’naviy tarbiya Konsepsiyasi”ni amalga oshirishni boshqaruv tizimi. Oliy ta’lim muassasasida Uzluksiz ma’naviy tarbiya jarayoni monitoringi.

2-mavzu: Ma’naviy-axloqiy tarbiya natijadorligini o‘lchash, samaradorlik auditi. (2 soat).

Ma’naviy-axloqiy tarbiya natijadorligini o‘lchash, samaradorlik auditi. Yoshlar va ma’naviy-ma’rifiy ishlar bo‘yicha prorektor hamda dekan o‘rinbosarining kasbiy kompetensiyalari.

SEMINAR-TRENING MASHG‘ULOTLARI MAZMUNI

1-mavzu. Oliy ta’lim muassasasini m’naviy-ma’rifiy faoliyatning rivojlanish strategiyasini shakllantirish.(4 soat).

Oliy ta’lim muassasasini m’naviy-ma’rifiy faoliyatning rivojlanish strategiyasini shakllantirish: OTMning joriy holati va salohiyatini tahlil qilish (m’naviy-ma’rifiy faoliyatni tahlil qilish, SWOT, PEST tahlili, KPI, SMART

maqsadlar va boshqalar). Oliy ta'lim muassasasida Uzluksiz ma'naviy tarbiya jarayoni samaradorligining funksional KPI tizimi.

2-mavzu. Oliy ta'lim muassasasi “Ma'naviyat sektori” faoliyatini tashkil qilish va boshqarish. (4 soat).

Oliy ta'lim muassasasi “Ma'naviyat sektori” faoliyatini tashkil qilish va boshqarish. Oliy ta'lim muassasalarida “Jaholatga qarshi ma'rifat” texnologiyasini amalga oshirish yo'llari (keys, muammoli vaziyatlar, rolli o'yinlar, “1 tahdidga 5 zarba”). Oliy ta'lim muassasalarida tyutorlik tizimini boshqarish: muammo va echimlar.

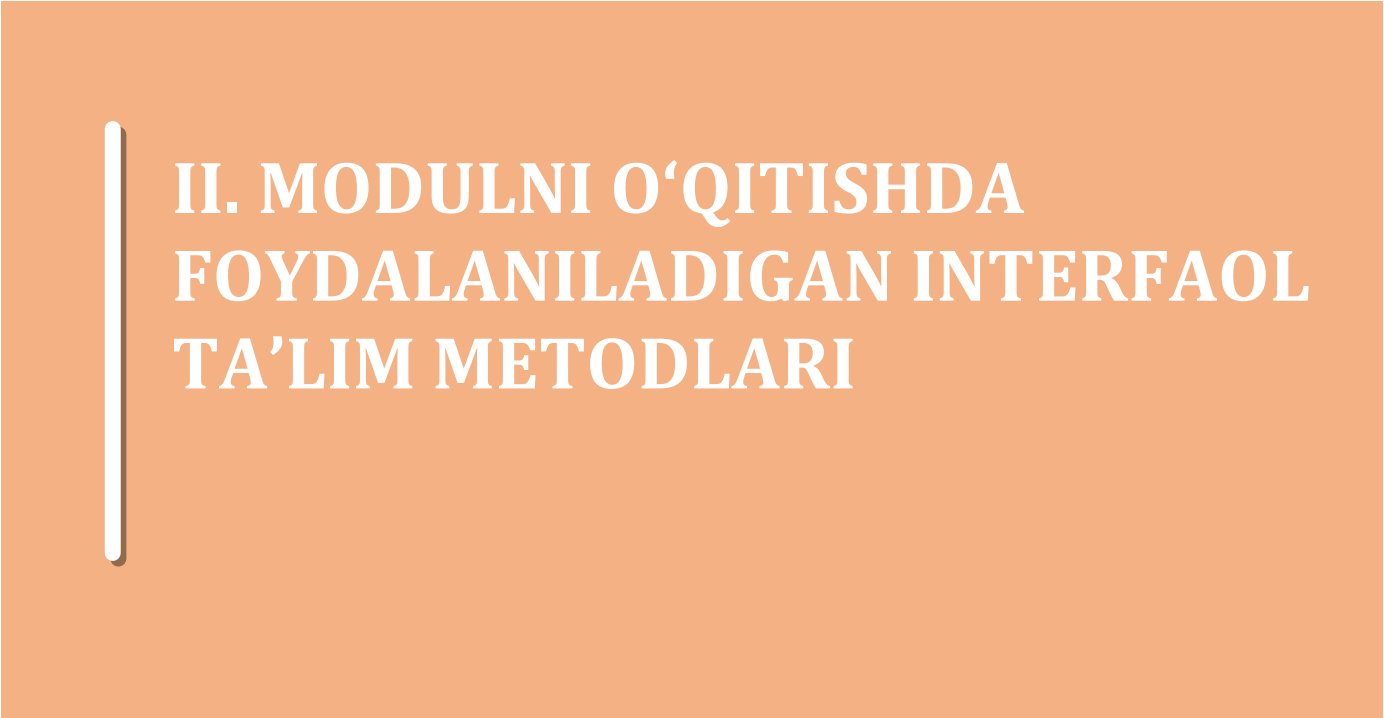
O'QITISH SHAKLLARI

Mazkur modulning ma'ruza va seminar-trening mashg'ulotlarini o'qitishda quyidagi shakllardan foydalaniladi:

- ma'ruza mashg'ulotlari (ma'lumotlar va texnologiyalarni anglab olish, motivatsiyani rivojlantirish, nazariy bilimlarni mustahkamlash);

- seminar-trening mashg'ulotlari davra suhbatlari (ko'rilayotgan loyiha yechimlari bo'yicha taklif berish qobiliyatini rivojlantirish, eshitish, idrok qilish va mantiqiy xulosalar chiqarish);

- bahs va munozaralar (loyihalar yechimi bo'yicha dalillar va asosli argumentlarni taqdim qilish, eshitish va muammolar yechimini topish qobiliyatini rivojlantirish).

II. MODULNI O'QITISHDA FOYDALANILADIGAN INTERFAOL TA'LIM METODLARI

II. MODULNI O‘QITISHDA FOYDALANILADIGAN INTERFAOL TA’LIM METODLARI

“KWLH” методи

Metodning maqsadi: Mazkur metod tinglovchilarda yangi axborotlar tizimini qabul qilish va biliimlarni tizimlashtirish maqsadida qo‘llaniladi, shuningdek, bu metod tinglovchilar uchun mavzu bo‘yicha qo‘yidagi jadvalda berilgan savollarga javob topish mashqi vazifasini belgilaydi.

Know – nimalarni bilaman?

Want – nimani bilishni xohlayman?

How - qanday bilib olsam bo‘ladi?

Learn - nimani o'rganib oldim?.

“KWLH” metodi	
- <i>Nimalarni bilaman:</i> -	<i>Nimalarni bilishni xohlayman,</i> <i>nimalarni bilishim kerak:</i>
3. Qanday qilib bilib va topib olaman: -	<i>Nimalarni bilib oldim:</i>

“W1H” metodi

Metodning maqsadi: Mazkur metod tinglovchilarda yangi axborotlar tizimini qabul qilish va bilimlarni tizimlashtirish maqsadida qo‘llaniladi, shuningdek, bu metod tinglovchilar uchun mavzu bo‘yicha qo‘yidagi jadvalda berilgan oltita savollarga javob topish mashqi vazifasini belgilaydi.

What?	Nima? (ta’rifi, mazmuni, nima uchun ishlatiladi)	
Where?	Qayerda (joylashgan, qayerdan olish mumkin)?	
What kind?	Qanday? (parametrlari, turlari mavjud)	
When?	Qachon? (ishlatiladi)	
Why?	Nima uchun? (ishlatiladi)	
How?	Qanday qilib? (yaratiladi, saqlanadi, to‘ldiriladi, tahrirlash mumkin)	

“SWOT-tahlil” metodi.

Metodning maqsadi: mavjud nazariy bilimlar va amaliy tajribalarni tahlil qilish, taqqoslash orqali muammoni hal etish yo‘llarni topishga, bilimlarni mustahkamlash, takrorlash, baholashga, mustaqil, tanqidiy fikrlashni, nostandart tafakkurni shakllantirishga xizmat qiladi.

S – (strength)	• кучли томонлари
W – (weakness)	• заиф, кучсиз томонлари
O – (opportunity)	• имкониятлари
T – (threat)	• хавфлар

Keys-stadi” metodi

«**Keys-stadi**» - inglizcha soʻz boʻlib, («case» – aniq vaziyat, hodisa, «stadi» – oʻrganmoq, tahlil qilmoq) aniq vaziyatlarni oʻrganish, tahlil qilish asosida oʻqitishni amalga oshirishga qaratilgan metod hisoblanadi. Mazkur metod dastlab 1921 yil Garvard universitetida amaliy vaziyatlardan iqtisodiy boshqaruv fanlarini oʻrganishda foydalanish tartibida qoʻllanilgan. Keysda ochiq axborotlardan yoki aniq voqea-hodisadan vaziyat sifatida tahlil uchun foydalanish mumkin.

“Keys metodi” ni amalga oshirish bosqichlari

Ish Bosqichlari	Faoliyat shakli va mazmuni
1-bosqich: Keys va uning axborot ta’minoti bilan tanishtirish	✓ yakka tartibdagi audio-vizual ish; ✓ keys bilan tanishish(matnli, audio yoki media shaklda); ✓ axborotni umumlashtirish; ✓ axborot tahlili; ✓ muammolarni aniqlash
2-bosqich: Keysni aniqlashtirish va o‘quv topshirig‘ni belgilash	✓ individual va guruhda ishlash; ✓ muammolarni dolzarblik iyerarxiyasini aniqlash; ✓ asosiy muammoli vaziyatni belgilash
3-bosqich: Keysdagi asosiy muammoni tahlil etish orqali o‘quv topshirig‘ining yechimini izlash, hal etish yo‘llarini ishlab chiqish	✓ individual va guruhda ishlash; ✓ muqobil yechim yo‘llarini ishlab chiqish; ✓ har bir yechimning imkoniyatlari va to‘siqlarni tahlil qilish; ✓ muqobil yechimlarni tanlash
4-bosqich: Keys yechimini yechimini shakllantirish va asoslash, taqdimot.	✓ yakka va guruhda ishlash; ✓ muqobil variantlarni amalda qo‘llash imkoniyatlarini asoslash; ✓ ijodiy-loyiha taqdimotini tayyorlash; ✓ yakuniy xulosa va vaziyat yechimining amaliy aspektlarini yoritish

“Assesment” metodi

Metodning maqsadi: mazkur metod ta’lim oluvchilarning bilim darajasini baholash, nazorat qilish, o‘zlashtirish ko‘rsatkichi va amaliy ko‘nikmalarini tekshirishga yo‘naltirilgan. Mazkur texnika orqali ta’lim oluvchilarning bilish faoliyati turli yo‘nalishlar (test, amaliy ko‘nikmalar, muammoli vaziyatlar mashqi, qiyosiy tahlil, simptomlarni aniqlash) bo‘yicha tashhis qilinadi va baholanadi.

Metodni amalga oshirish tartibi:

“Assesment”lardan ma’ruza mashg‘ulotlarida talabalarning yoki qatnashchilarning mavjud bilim darajasini o‘rganishda, yangi ma’lumotlarni bayon qilishda, seminar, amaliy mashg‘ulotlarda esa mavzu yoki ma’lumotlarni o‘zlashtirish darajasini baholash, shuningdek, o‘z-o‘zini baholash maqsadida individual shaklda foydalanish tavsiya etiladi. Shuningdek, o‘qituvchining ijodiy yondashuvi hamda o‘quv maqsadlaridan kelib chiqib, assesmentga qo‘shimcha topshiriqlarni kiritish mumkin.

Test

•

Muammoli vaziyat

Tushuncha tahlili (simptom)

Amaliy vazifa

“SCAMPER” metodi

Metodning maqsadi: mazkur metod muammolarni bartaraf etish bo'yicha yangi innovatsion g'oyalarni ishlab chiqishga yo'naltirilgan. SCAMPER “tez yugurish” degan ma'noni anglatadi. SCAMPER tushunchasi kengaytmasi (7 ta)ning har biridan 7 qatordan va 3 ustundan iborat jadval yaratish talab etiladi.

SCAMPER

Ta'lim tizimini takomillashtirish va inson kapitalini rivojlantirish

SCAMPER savollari	SCAMPER savollari (yangi g'oyani ishlab chiqish)	Ta'lim tizimini takomillashtirish va inson kapitalini rivojlantirish
S	Nima bilan almashtirish mumkin?	
C	Nima bilan birlashtirish mumkin?	
A	Nimaga moslashtirish kerak?	
M	Qanday yaxshilash mumkin?	
P	Nimalarni o'zgartirish mumkin? (shakl, tur, belgi, rang va boshqalar)	
E	Yana qanday holda qo'llash mumkin	
R	Nimani qayta tiklash mumkin?	

III. NAZARIY MASHG‘ULOTLAR MATERIALLARI

III. NAZARIY MASHG‘ULOT MATERIALLARI

1-MAVZU: Oliy ta’lim muassasasida ma’naviy-ma’rifiy faoliyatning boshqaruv tizimi. (2 soat).

Reja:

1. Ma’naviy-ma’rifiy faoliyat tushunchasi va uning mohiyati
2. Ma’naviy-ma’rifiy faoliyatni tashkil etish va boshqarish tizimi
3. Ma’naviy-ma’rifiy ishlarning shakllari va uslublari
4. Oliy ta’limda ma’naviy-ma’rifiy faoliyat samaradorligini baholash
5. Ma’naviy-ma’rifiy boshqaruv tizimining strukturasi va tashkilotlari

Tayanch so‘zlar:

- **Ma’naviyat** - Shaxsning axloqiy-ruhiy dunyosi, ichki e’tiqodi va ijtimoiy qadriyatlar tizimidir.
- Oliy ta’limda ma’naviyatni shakllantirish – barkamol avlod tarbiyasining asosi hisoblanadi.
- U yoshlarda vatanparvarlik, insonparvarlik va halollik kabi sifatlarni rivojlantiradi.
- **Ma’rifat** - Bilim olish, ongini yuksaltirish va tafakkurni kengaytirishga yo’naltirilgan jarayondir.
- Ma’naviyatning asosiy tayanchi bo‘lib, o‘quvchi-talabani ongli, ziyrak shaxsga aylantiradi.
- Ushbu jarayon orqali jamiyatning ma’naviy salohiyati mustahkamlanadi.
- **Oliy ta’lim** - Yuqori malakali mutaxassislarni tayyorlaydigan ilmiy-ma’rifiy muassasalar tizimi.
- Faqat kasb emas, balki ma’naviy jihatdan yetuk shaxsni shakllantirish vazifasini ham bajaradi.
- Unda ma’naviy-ma’rifiy faoliyat asosiy tarbiyaviy yo‘nalishlardan biridir.
- **Boshqaruv tizimi** - Tashkilot ichida faoliyatlarni rejalashtirish, muvofiqlashtirish va nazorat qilish mexanizmi.
- Oliy ta’lim muassasasida bu tizim ma’naviy-ma’rifiy yo‘nalishlarda doimiy faoliyat yuritadi.
- Prorektor, dekan, kurator va ijtimoiy bo‘limlar ushbu tizim tarkibiga kiradi.
- **Talaba yoshlari** - Kelajak jamiyatining har tomonlama rivojlanishini ta’minlaydigan asosiy kuch.
- Ularning dunyoqarashi, qadriyatlari va ijtimoiy faolligi ma’naviy tarbiya bilan bog‘liq.
- Shu bois ma’naviy-ma’rifiy ishlar, ayniqsa, ularni qamrab olishga qaratiladi.

- **Qadriyatlar** - Jamiyatda muhim deb topilgan axloqiy, madaniy va ijtimoiy tamoyillar majmuasi.
- Ular ma'naviy-ma'rifiy tarbiyaning mazmunini belgilab beradi.
- Oliy ta'limda bu qadriyatlar asosida talabalar ongida ijobiy dunyoqarash shakllanadi.
- **Vatanparvarlik** - Yurtga sadoqat, fidoyilik va xalq manfaatlarini shaxsiy manfaatlardan ustun qo'yish hissi. Talabalarda bu tuyg'uni shakllantirish ma'naviy-ma'rifiy faoliyatning ustuvor vazifalaridan biri. U madaniy tadbirlar, suhbatlar va namuna ko'rsatish orqali rivojlanadi.
- **Kuratorlik (murabbiylik)** - Talabalarning axloqiy, ijtimoiy va madaniy rivojlanishiga yo'naltirilgan pedagogik ko'mak. Har bir guruhga birlashtirilgan ustoz tomonidan olib boriladi.
- Ma'naviy-ma'rifiy ishlarning eng muhim amaliy shakllaridan biridir.
- **5 muhim tashabbus** - Prezident tashabbusi bilan ilgari surilgan yoshlar bilan ishlashning ustuvor yo'nalishlari. U sport, madaniyat, IT, kitobxonlik va xotin-qizlar salohiyati masalalarini qamrab oladi. Ma'naviy-ma'rifiy faoliyatda ushbu tashabbuslar muhim asos sifatida xizmat qiladi.
- **Monitoring va tahlil** - Faoliyat samaradorligini kuzatish va baholash usullari. Oliy ta'limda bu orqali ma'naviy-ma'rifiy ishlarning natijalari aniqlanadi. Statistik ma'lumotlar, so'rovnomalar va intervyular asosida amalga oshiriladi.

1.1 Ma'naviy-ma'rifiy faoliyat tushunchasi va uning mohiyati

Bugungi globallashtirish, raqamli axborot maydonining keskin kengayishi va turli mafkuraviy tahdidlar sharoitida yoshlarning ongini to'g'ri shakllantirish, ularni milliy va umuminsoniy qadriyatlar ruhida tarbiyalash dolzarb vazifalardan biriga aylangan. Ayniqsa, bu vazifa oliy ta'lim muassasalarida amalga oshirilayotgan ma'naviy-ma'rifiy ishlar orqali ro'yobga chiqariladi. Oliy ta'limda bu yo'nalishdagi ishlarning sifatli olib borilishi nafaqat kelajak avlodning tafakkuri, balki butun jamiyatning barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi.

Ushbu maqolada ma'naviy-ma'rifiy faoliyat tushunchasi, uning tarixiy va hozirgi davrdagi mazmuni, asosiy vazifalari, shakl va uslublari, shuningdek, uning oliy ta'lim tizimidagi o'rni chuqur tahlil qilinadi.

• Ma'naviy-ma'rifiy faoliyat tushunchasining mazmuni

Ma'naviy-ma'rifiy faoliyat – bu shaxs va jamiyatni axloqiy, estetik, huquqiy, mafkuraviy, diniy, madaniy va ijtimoiy jihatdan tarbiyalashga qaratilgan, chuqur ijtimoiy-ma'naviy mazmunga ega bo'lgan pedagogik jarayondir. Ushbu faoliyat

orqali inson shaxsini shakllantirish, unga ijtimoiy qadriyatlar, milliy g'urur, tarixiy xotira, vatanparvarlik, insoniylik tuyg'ularini singdirish ko'zda tutiladi.

Ma'naviyat – bu insonning ichki dunyosi, axloqiy qiyofasi, hayotga bo'lgan munosabati, e'tiqodi va dunyoqarashidir. Ma'rifat esa bu ma'naviyat asosini tashkil qiluvchi bilim, tafakkur va ongni shakllantirish omilidir. Shu bois, “ma'naviy-ma'rifiy faoliyat” tushunchasi ikki asosiy tushuncha – ma'naviyat va ma'rifat uyg'unligi asosida yondashiladi.

• **Tarixiy ildizlar**

Ma'naviy-ma'rifiy ishlarning tarixiy ildizlari juda qadimga borib taqaladi. Sharq mutafakkirlari – Abu Nasr Forobiy, Abu Ali ibn Sino, Alisher Navoiy, Ahmad Yassaviy kabi buyuk siymolar o'z asarlarida inson tarbiyasi, axloqiy kamolot, donolik va ilm-ma'rifat haqida chuqur fikrlar bildirganlar. Ularning qarashlari hozirgi zamon ma'naviy-ma'rifiy faoliyatining nazariy asoslarini tashkil etadi.

Sovet davrida esa ma'naviy-ma'rifiy ishlar mafkuraviy maqsadlarga bo'ysundirilgan bo'lsa-da, bu faoliyat muayyan tizim asosida amalga oshirilardi. Mustaqillik yillarida esa bu yo'nalish yangi mazmun, yangi ruh va milliylik asosida rivojlana boshladi. Xususan, 1997-yilda qabul qilingan “Ta'lim to'g'risida”gi qonun va “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi”da ma'naviy-ma'rifiy tarbiya ta'limning ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida e'tirof etilgan.

• **Ma'naviy-ma'rifiy faoliyatning asosiy maqsadi va vazifalari**

Oliy ta'lim muassasalarida olib borilayotgan ma'naviy-ma'rifiy faoliyatning bosh maqsadi – barkamol, mustaqil fikrlovchi, halol, vatanparvar va ma'naviy yetuk shaxsni shakllantirishdan iborat. Ushbu maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar amalga oshiriladi:

1. Milliy qadriyatlar asosida tarbiya berish – talabalarni xalqimizning an'analari, urf-odatlar, ajdodlar merosiga hurmat ruhida tarbiyalash.
2. Vatanparvarlik ruhini mustahkamlash – yoshlarni ona yurtga sadoqatli, fidoyi insonlar etib voyaga yetkazish.
3. Huquqiy madaniyatni shakllantirish – talabalarning davlat, jamiyat va qonun oldidagi mas'uliyatini oshirish.
4. Ijtimoiy faollikni rivojlantirish – yoshlarda tashabbuskorlik, jamoatchilik ishlarida ishtirok etish istagini uyg'otish.
5. Globallashuv sharoitida mafkuraviy immunitetni kuchaytirish – axborot xurujlari, g'oyaviy tahdidlarga qarshi qarshilik ko'rsatish qobiliyatini rivojlantirish.

Ma'naviy-ma'rifiy faoliyatning asosiy yo'nalishlari:

Oliy ta'lim muassasalarida ma'naviy-ma'rifiy faoliyat quyidagi yo'nalishlarda olib boriladi:

- Tarixiy xotira va milliy g'ururni mustahkamlash
- Ma'naviy-axloqiy tarbiya
- Estetik tarbiya va san'atga bo'lgan qiziqishni shakllantirish
- Jismoniy va ekologik tarbiya
- Diniy-ma'rifiy tarbiya
- Yoshlar o'rtasida sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish
- Raqamli madaniyat va axborot savodxonligini oshirish

Faoliyatning shakl va uslublari:

Oliy ta'lim muassasalarida ma'naviy-ma'rifiy faoliyat turli shakllar va uslublar orqali amalga oshiriladi. Ular orasida eng asosiylari quyidagilar:

- Davra suhbatlari, ma'naviy-ma'rifiy mashg'ulotlar
- Kitobxonlik tadbirlari, tanlovlar, viktorinalar
- Ma'naviyat kunlari, haftaliklar, festivallar
- Ziyorat va ekskursiyalar (muqaddas maskanlarga, muzeylarga)
- Ko'ngillilik asosidagi tashabbuslar va aksiyalar
- Sport musobaqalari va sog'lomlashtirish tadbirlari
- Onlayn platformalarda ma'naviy-ma'rifiy kontentlar (video, maqola, blog, podkast)

Ushbu tadbirlar talabalar orasida milliy g'urur va ijtimoiy mas'uliyat hissini kuchaytiradi, ularni jamoaga foydali shaxs sifatida shakllantiradi.

• Tashkiliy boshqaruv tizimi

Oliy ta'lim muassasasida ma'naviy-ma'rifiy ishlar alohida boshqaruv tizimi asosida tashkil etiladi. Odatda, bunday tizim quyidagi tuzilmalardan iborat:

- Rektor – umumiy boshqaruv
- Ma'naviy-ma'rifiy ishlar bo'yicha prorektor
- Fakultet dekanlari va dekan o'rinbosarlari
- Kurator (murabbiy) ustozlar

- Yoshlar ittifoqi yetakchilari va talaba kengashlari
- “Ma’naviyat va ma’rifat” bo‘limi mutasaddilari

Shuningdek, “5 muhim tashabbus” doirasidagi ishlar, “Ustoz-shogird” tizimi, talabalar orasida ijtimoiy so‘rovnomalar o‘tkazish, ijtimoiy tarmoqlardagi faoliyatlar ham ushbu tizim bilan uyg‘unlashgan holda olib boriladi.

• **Muammolar va ularni bartaraf etish yo‘llari**

Bugungi kunda ma’naviy-ma’rifiy faoliyatda bir qancha muammolar mavjud:

- Tadbirlar ko‘p hollarda shakliy, rasmiy tusda o‘tmoqda
- Talabalarning ma’naviy tadbirlarga qiziqishi yetarli darajada emas
- Ijtimoiy tarmoqlarda salbiy kontentlar kuchli ta’sir ko‘rsatmoqda
- Tashabbus va interaktiv yondashuv yetarli emas

Ushbu muammolarni bartaraf etish uchun quyidagilar tavsiya etiladi:

- Talabalarning o‘z tashabbuslariga ko‘proq imkon yaratish
- Har bir tadbirda yangilik, kreativ yondashuv va motivatsiyani oshirish
- Raqamli formatdagi (bloglar, videolar, o‘yinlar) ma’naviy materiallar tayyorlash
- Ustoz-shogird tizimini kuchaytirish va individual yondashuvni joriy qilish

1.2 Ma’naviy-ma’rifiy faoliyatni tashkil etish va boshqarish tizimi

Oliy ta’lim muassasalarida ma’naviy-ma’rifiy faoliyatning tashkil etilishi va boshqarilishi jamiyatni ilg‘or ma’naviy-axloqiy qadriyatlar ruhida shakllantirishning muhim omilidir. Talabalarni faqat kasbiy bilimlar bilan emas, balki ular uchun ijtimoiy va axloqiy qadriyatlarni, milliy va umuminsoniy g‘oyalarni ham uzviy ravishda o‘rgatish kerak. Bu jarayon oliy ta’lim muassasalarida ma’naviy-ma’rifiy faoliyatni samarali tashkil etish va boshqarish tizimi orqali amalga oshiriladi. Ushbu maqolada ma’naviy-ma’rifiy faoliyatni tashkil etish va boshqarish tizimining mohiyati, asosiy tarkibiy qismlari, vazifalari, metod va uslublari, shuningdek, tizimdagi asosiy boshqaruv yondoshuvlarini tahlil qilamiz.

Ma’naviy-ma’rifiy faoliyat tushunchasi

Ma’naviy-ma’rifiy faoliyat – bu ta’lim va tarbiya jarayonining bir qismi bo‘lib, uning asosiy vazifasi talabalarda ijtimoiy axloqiy qadriyatlarni rivojlantirish,

dunyoqarashini kengaytirish, milliy va umuminsoniy g'oyalarga hurmat va sadoqat hissini uyg'otishdir. Ma'naviy-ma'rifiy faoliyat talabalarni nafaqat kasbiy jihatdan, balki axloqiy va ijtimoiy jihatdan ham tarbiyalaydi. Ushbu faoliyat oliy ta'limda o'quvchilarni, yoshlarni yuksak ma'naviy-axloqiy fazilatlarga ega, jamiyatga foydali shaxslar etib tarbiyalashni maqsad qilgan.

Ma'naviy-ma'rifiy faoliyatni tashkil etishning ahamiyati

Oliy ta'lim tizimida ma'naviy-ma'rifiy faoliyatni tashkil etishning o'zi bir necha asosiy maqsadlarni ko'zlaydi. Ularning asosiylari quyidagilardan iborat:

1. **Barkamol shaxsni shakllantirish** – talabaning nafaqat kasbiy, balki ma'naviy-axloqiy rivojlanishiga ham alohida e'tibor qaratish zarur.

2. **Milliy qadriyatlarni saqlash va rivojlantirish** – yosh avlodda o'z milliy g'ururi, ajdodlar an'analari, tarixiy xotira va vatanparvarlikni singdirish.

3. **Insoniylik, vatanparvarlik va sadoqatni rivojlantirish** – talabalar ongiga bu qadriyatlarni chuqur singdirish, ularni jamiyatga foydali, axloqan yetuk shaxslar etib tarbiyalash.

4. **Jamiyatda barqarorlik va taraqqiyotga hissa qo'shish** – nafaqat ilmiy, balki ma'naviy jihatdan rivojlangan yoshlar orqali jamiyatda yaxshilanishlar amalga oshadi.

Ma'naviy-ma'rifiy faoliyatni boshqarish tizimi

Ma'naviy-ma'rifiy faoliyatni boshqarish – bu ma'naviy va axloqiy tarbiya sohasidagi ishlarni rejalashtirish, muvofiqlashtirish va nazorat qilish jarayonidir. Bu jarayon oliy ta'lim muassasalarining yuqori boshqaruv organlari va tarkibiy qismlari tomonidan amalga oshiriladi.

Oliy ta'lim muassasasida ma'naviy-ma'rifiy faoliyatni boshqarish tizimi quyidagi tarkibiy qismlardan iborat:

1. Boshqaruv organlari

◦ **Rektor** – oliy ta'lim muassasasining boshqaruv organi bo'lib, ma'naviy-ma'rifiy faoliyatning umumiy boshqaruvini amalga oshiradi.

◦ **Prorektor (ma'naviy ishlar bo'yicha)** – ma'naviy-ma'rifiy ishlarni rejalashtirish, tashkil etish va monitoring qilish bilan shug'ullanadi. Uning vazifasi ma'naviy-ma'rifiy faoliyatni barcha fakultetlar va bo'limlar o'rtasida samarali taqsimlashni ta'minlashdir.

◦ **Fakultet dekanatlari** – fakultetning har bir bo'limi uchun ma'naviy-ma'rifiy faoliyatni bajaradi va bu jarayonda talabalar bilan bevosita ishlaydi.

2. Tashkilotlar va bo'limlar

- **Yoshlar bilan ishlash bo'limi** – talabalarning ijtimoiy, ma'naviy va madaniy faoliyatlarini muvofiqlashtiradi.
- **Ma'naviyat va ma'rifat bo'limi** – talabalar o'rtasida ma'naviy-axloqiy qadriyatlarni shakllantirishga qaratilgan tadbirlarni tashkil etadi.
- **Kuratorlar va murabbiylar** – talabalar guruhiga biriktirilgan o'qituvchilar bo'lib, ularning ma'naviy-axloqiy rivojlanishini kuzatib boradilar.

3. Monitoring va baholash tizimi

- Ma'naviy-ma'rifiy faoliyat samaradorligini baholash uchun turli mexanizmlar va vositalar qo'llaniladi. Masalan, ijtimoiy tarmoqda talabalarning faoliyati monitoring qilinadi, ma'naviy tadbirlarga ishtirok etish darajasi o'rganiladi.
- Talabalar o'rtasida so'rovlar, testlar, baholash tizimlari orqali ma'naviy-axloqiy tarbiyaning natijalari tahlil qilinadi.

Ma'naviy-ma'rifiy faoliyatni boshqarish usullari va metodlari

Ma'naviy-ma'rifiy faoliyatni boshqarishda bir qancha usul va metodlardan foydalaniladi:

1. **Rejalashtirish va strategik yondashuv** - Ma'naviy-ma'rifiy faoliyatni rejalashtirishda oliy ta'lim muassasasining yillik rejasiga asoslaniladi. Maqsadlar va vazifalar belgilab olinadi, resurslar taqsimlanadi va amalga oshiriladigan tadbirlar ro'yxati tuziladi.

2. **Interaktiv metodlar** - Ma'naviy-ma'rifiy faoliyatda interaktiv metodlar – talabalar bilan turli shakllarda, jumladan, muhokama qilish, guruhlariga ajratib ishlash, seminarlar, davra suhbatlari o'tkazish kabi usullar qo'llaniladi. Bu metodlar talabalar ongida faoliyatga ishtiyoqni oshiradi.

3. **Kreativ yondashuv**- Boshqaruv tizimida kreativ yondashuvni joriy qilish – talabalar uchun qiziqarli va foydali ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarni tashkil etish, ularning g'oyalarini, tashabbuslarini amalga oshirishga ko'maklashishdir.

4. **Monitoring va tahlil** - Ma'naviy-ma'rifiy faoliyatning samaradorligini doimiy ravishda kuzatib borish va tahlil qilish tizimi tashkil etiladi. Har bir tadbirdan keyin talabalar fikrlari va baholash natijalari yig'ilib, kelajakda faoliyatni takomillashtirishga yo'naltiriladi.

Ma'naviy-ma'rifiy faoliyatni boshqarishdagi muammolar

Oliy ta'lim muassasalarida ma'naviy-ma'rifiy faoliyatni boshqarish tizimi bir qancha muammolarga duch kelmoqda. Ulardan ba'zilar quyidagilar:

1. Tadbirlarning shakliy va rasmiyligi - Ko'p hollarda, ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar faqat shakl yuzasidan o'tkazilib, ularning samaradorligi past bo'ladi. Tadbirlar interaktiv va kreativ bo'lishi kerak.

2. Talabalar qiziqishining pastligi - Talabalar orasida ma'naviy tadbirlarga qiziqish yetarlicha yuqori emas. Ularni jalb qilish uchun innovatsion metodlarni qo'llash kerak.

3. Resurs yetishmasligi - Ma'naviy-ma'rifiy faoliyatni yuqori darajada tashkil etish uchun kerakli resurslar, jumladan, malakali o'qituvchilar, uskunalar va axborot vositalari yetishmasligi mumkin.

1.3. Ma'naviy-ma'rifiy ishlarning shakllari va uslublari

Oliy ta'lim muassasalarida talabalarni nafaqat kasbiy bilimlar bilan, balki ularning ma'naviy-axloqiy rivojlanishi ham juda muhimdir. Bu jarayonda ma'naviy-ma'rifiy ishlar o'ziga xos rol o'ynaydi. Ma'naviy-ma'rifiy ishlar – bu ta'lim jarayonining ajralmas qismi bo'lib, ularning asosiy maqsadi talabalarda yuksak axloqiy qadriyatlarni rivojlantirish, ijtimoiy mas'uliyatni oshirish va milliy hamda umuminsoniy g'oyalar asosida shaxsni tarbiyalashdir. Ushbu maqolada ma'naviy-ma'rifiy ishlarning shakllari va uslublari tahlil qilinadi, ularning ta'lim jarayoniga qo'shadigan hissassi va samaradorligi ko'rsatiladi.

Ma'naviy-ma'rifiy ishlarning shakllari - Ma'naviy-ma'rifiy ishlarning shakllari — bu ular amalga oshiriladigan tartib va metodik tizimdir. Bu shakllar talabalarga ma'naviy-axloqiy qadriyatlarni singdirish, ularni ijtimoiy va axloqiy jihatdan rivojlantirishga xizmat qiladi. Oliy ta'limda ma'naviy-ma'rifiy faoliyatning bir nechta shakllari mavjud:

1. Davra suhbatlari va ma'naviy seminarlari

Davra suhbatlari va seminarlar talabalarning fikr almashish, o'z fikrlarini ifodalash, mavzu bo'yicha bahslashish va har tomonlama o'rganish imkonini beradi. Bu shaklning asosiy maqsadi – talabalarda izlanish ruhini rivojlantirish, ularga keng dunyoqarashni taqdim etish va ijtimoiy-axloqiy qadriyatlarni chuqurroq anglatishdir. Davra suhbatlari orqali talabalarga aniq bir mavzu yuzasidan turli nuqtai nazarlarni ifodalash imkoniyati beriladi, bu esa ularning fikr va qarorlar qabul qilishdagi faolligini oshiradi.

2. Ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar

Oliy ta'lim muassasalarida ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar ko'pincha yirik va kichik miqyosda tashkil etiladi. Bu tadbirlar talabalarga milliy qadriyatlar, tarixiy xotira, vatanparvarlik, inson huquqlari va axloqiy masalalar kabi mavzularni o'rgatish uchun samarali vosita hisoblanadi. Ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar ko'pincha bayramlar, anjumanlar, tadbirlar, konsertlar va festival shaklida bo'ladi. Ushbu tadbirlar talabalarda g'urur hissi uyg'otib, ularda jamoa ruhini kuchaytiradi.

3. Ochiq muloqot va munozaralar

Ochiq muloqot va munozaralar talabalarga o'z fikrlarini erkin ifodalash va boshqalarning fikrlarini tinglash imkoniyatini beradi. Bu shakl, odatda, aniq bir ijtimoiy yoki ma'naviy mavzu yuzasidan tashkil etiladi. Munozara jarayonida talaba o'z nuqtai nazarini asoslashga harakat qiladi va shu orqali kritik fikrlash ko'nikmalarini rivojlantiradi. Bu faoliyat talabalarni mas'uliyatli va mantiqan to'g'ri qarorlar qabul qilishga o'rgatadi.

4. Muzei va tarixiy ekskursiyalar

Muzeilar, tarixiy obidalar va madaniy joylarga ekskursiyalar tashkil etish talabalarga o'z tarixini, madaniyatini va milliy merosini chuqurroq o'rganish imkonini beradi. Bunday ekskursiyalar ko'pincha amaliy va ta'limiy maqsadlarni ko'zlab o'tkaziladi, chunki ular talabalarni tarixiy xotira va milliy qadriyatlar bilan tanishtiradi, shuningdek, ularni ijtimoiy mas'uliyatga undaydi. Muzeilarga ekskursiyalar orqali talabalar tarixiy jarayonlarni tushunib, o'zlarining milliy mas'uliyatini his qilishadi.

5. Ko'ngillilik va ijtimoiy xizmat

Ko'ngillilik va ijtimoiy xizmat faoliyati talabalarga jamiyatga foyda keltiradigan amaliy ishlar qilish imkoniyatini beradi. Ushbu faoliyat ko'pincha ijtimoiy yordam, ekologik tashabbuslar, ta'lim va salomatlikni yaxshilashga qaratilgan bo'ladi. Ko'ngillilik orqali talabalar o'zlarining jamoaga bo'lgan mas'uliyatini, ijtimoiy hissiyotlarini rivojlantiradilar. Shu bilan birga, ular o'zlarini jamiyatda muhim bir shaxs sifatida his qilishadi va ijtimoiy mas'uliyatni o'z zimmlariga olishadi.

Ma'naviy-ma'rifiy ishlarning uslublari

Ma'naviy-ma'rifiy ishlarning uslublari – bu talabalarga ta'lim va tarbiya berishda qo'llaniladigan metodik yondoshuvlar va usullardir. Uslublar orqali talabalarning dunyoqarashi, axloqiy me'yorlari va ma'naviy-axloqiy qadriyatlari shakllantiriladi. Oliy ta'limda ma'naviy-ma'rifiy ishlarni amalga oshirishda turli uslublardan foydalaniladi:

1. Tushuntirish va izohlash uslubi

Tushuntirish va izohlash uslubi o'qituvchining talabaga aniq tushunchalar, fikrlar va g'oyalarni oson va tushunarli tarzda taqdim etishga qaratilgan uslubdir. Bu uslub orqali o'qituvchi talabalarga nazariy ma'lumotlarni yetkazadi, ma'naviy-axloqiy qadriyatlar haqida ma'lumot beradi va ularning tasavvurini kengaytiradi. Tushuntirish uslubi ko'pincha ma'naviy-ma'rifiy seminarlar, darslar va tadbirlarda qo'llaniladi.

2. Dialog va interaktiv uslub

Dialog va interaktiv uslub talabalarga o'z fikrlarini erkin bildirish, boshqa talabalar bilan fikr almashish va bahs-munozara qilish imkonini beradi. Bu uslub talabalarni o'zaro muloqotga jalb qiladi va ularni fikrlashga, savollar berishga, o'z qarashlarini himoya qilishga o'rgatadi. Interaktiv uslub ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarda va seminarlar tashkil etishda qo'llaniladi.

3. Ilmiy va amaliy uslub

Ilmiy va amaliy uslub o'z ichiga talabalarni ilmiy izlanishlarga undash va ularning o'rganilgan bilimlarni amalda qo'llash imkoniyatini yaratishdir. Bu uslub, odatda, talabalarning ma'naviy-axloqiy qiymatlar, tarixiy meros va madaniyatni o'rganish jarayonida ishlatiladi. Ilmiy tadqiqotlar, loyihalar va amaliy mashg'ulotlar orqali talabalar o'z bilimlarini hayotda qo'llashni o'rganadilar.

4. Raqamli va multimedia uslubi

Raqamli va multimedia uslubi zamonaviy texnologiyalarni ma'naviy-ma'rifiy ishlar jarayoniga jalb qilishni anglatadi. Bu uslubda videolar, animatsiyalar, onlayn platformalar va boshqa raqamli resurslar yordamida ma'naviy-axloqiy qadriyatlar o'rgatiladi. Talabalar zamonaviy texnologiyalar yordamida ko'proq interaktiv va ko'rish asosida ta'lim olishadi. Multimedia uslubi ayniqsa yoshlar o'rtasida samarali natijalarga erishishga yordam beradi.

5. Modellash tirish uslubi

Modellash tirish uslubi real hayotdagi muammolarni va ijtimoiy vaziyatlarni talabalarga o'rgatishda qo'llaniladi. Ushbu uslubda talabalar turli simulyatsiya va rolli o'yinlar orqali ijtimoiy vaziyatlarni o'rganadilar va o'zlarining axloqiy qarorlarini qabul qilishga o'rgatadilar. Modellash tirish uslubi talabalarga nazariy bilimlarni amaliy tarzda qo'llashni o'rgatadi.

1.4. Oliy ta'limda ma'naviy-ma'rifiy faoliyat samaradorligini baholash

Oliy ta'lim tizimida talabaning har tomonlama yetuk, bilimli, ma'naviy boy shaxs bo'lib shakllanishi uchun ma'naviy-ma'rifiy faoliyat alohida o'rin tutadi. Ammo har qanday faoliyat kabi, ma'naviy-ma'rifiy ishlarning ham sifat va samaradorligini doimiy ravishda baholash, monitoring qilish zarur. Zero, samaradorlikka erishish faqatgina tashkiliy ishlar bilan emas, balki ularning natijadorligini tahlil qilish orqali amalga oshadi. Ushbu maqolada oliy ta'lim muassasalarida ma'naviy-ma'rifiy faoliyatning samaradorligini baholash mezonlari, usullari, vositalari, shuningdek, mavjud muammolar va takliflar ko'rib chiqiladi.

Ma'naviy-ma'rifiy faoliyatning mazmuni va maqsadi

Oliy ta'lim muassasalarida ma'naviy-ma'rifiy faoliyat — bu talabalarda milliy g'oya, vatanparvarlik, fuqarolik burchi, axloqiy tarbiya, ijtimoiy mas'uliyat, mehnatsevarlik va boshqa insoniy fazilatlarni shakllantirishga qaratilgan tizimli ishlardir. Bu faoliyatning asosiy maqsadi:

- Talabaning shaxsiy va ijtimoiy barkamolligiga erishish;
- Ma'naviy qadriyatlar asosida jamiyatga moslashgan shaxsni tarbiyalash;
- Milliy va umuminsoniy qadriyatlarni anglatish;
- Yosh avlodda mustahkam fuqarolik pozitsiyasini shakllantirish.

Bunday keng ko'lamli maqsadlar, albatta, ularning amalga oshirilish darajasini baholashni talab etadi.

Ma'naviy-ma'rifiy faoliyat samaradorligini baholashning zarurati

Ma'naviy-ma'rifiy faoliyat natijalarini baholash:

- Faoliyatni rejalashtirish va takomillashtirishga xizmat qiladi;
- Har bir o'qituvchi, murabbiy yoki prorektorning ish samaradorligini ko'rsatadi;
- Talabalar orasida qanday o'zgarishlar ro'y berayotganini aniqlashga yordam beradi;
- Nomaqsadli va samarasiz faoliyatlarning oldini olish imkonini beradi.

Shu boisdan oliy ta'lim muassasalarida ushbu faoliyatga oid baholash tizimi mavjud bo'lishi va u amalda faol qo'llanilishi kerak.

Samaradorlikni baholash mezonlari

Ma'naviy-ma'rifiy faoliyat samaradorligini baholashda bir nechta **asosiy mezonlar** mavjud. Ular orqali faoliyatning sifati, talabalar ongidagi o'zgarishlar va ularning ijtimoiy faol pozitsiyasi o'rganiladi.

1. Talabalarning ma'naviy saviyasi

Bu mezon orqali talabalar axloqiy me'yorlarga amal qilishi, ijtimoiy mas'uliyatni his qilishi, fuqarolik pozitsiyasi, vatanparvarlik hissi, tarixiy xotiraga munosabati o'rganiladi. Buni so'rovnomalar, testlar, intervyular orqali aniqlash mumkin.

2. Ishtirok faolligi

Talabaning ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarda ishtiroki — bu faoliyat natijadorligining muhim belgilaridan biri. Qancha ko'p talaba faol ishtirok etsa, faoliyat samaradorligi shuncha yuqori deb baholanadi.

3. Innovatsion yondashuvlar qo'llanilishi

Zamonaviy texnologiyalar, raqamli vositalar, interaktiv metodlar asosida tashkil etilgan ma'naviy ishlar ko'proq samara beradi. Demak, innovatsion yondashuvlar mavjudligi — samaradorlik mezonidir.

4. Ijtimoiy va axloqiy ijobiy o'zgarishlar

Talabalar orasida ijtimoiy faoliyatga bo'lgan qiziqishning ortishi, axloqiy xatti-harakatlardagi ijobiy siljishlar samaradorlikni ko'rsatadi. Bunga o'qituvchi yoki murabbiyning kuzatuvlari asosida baho beriladi.

Baholash usullari va shakllari

Oliy ta'limda ma'naviy-ma'rifiy ishlar samaradorligini baholashda **bir nechta usullar** qo'llaniladi:

1. So'rovnoma va testlar

Bu usul talabalar orasida muayyan mavzulardagi bilim, qarash va munosabatni aniqlashga xizmat qiladi. Maxsus ishlab chiqilgan anketalar yordamida ularning dunyoqarashi va fikrlaridagi o'zgarishlar o'lchanadi.

2. Monitoring tizimi

Doimiy ravishda olib boriladigan kuzatuvlar, talabalar ishtirokini qayd etish, ular faoliyatining statistik tahlili monitoringni tashkil etadi. Monitoring orqali har bir fakultet, guruh yoki kurs kesimida baho beriladi.

3. Intervyu va suhbatlar

Sifatli va chuqur tahlil uchun ochiq suhbatlar va intervyular samarali hisoblanadi. Talabalar va o‘qituvchilar bilan yuzma-yuz muloqot orqali ularning individual fikrlari, qiziqishlari va muammolari aniqlanadi.

4. Elektron tahlil tizimlari

Bugungi kunda ko‘plab universitetlar talabalarning ma‘naviy-ma‘rifiy tadbirlardagi ishtirokini elektron platformalar orqali nazorat qilmoqda. Masalan, “Talaba profili” dasturlari, ishtirok reytinglari, raqamli tashabbus ko‘rsatkichlari — samaradorlik baholashda katta rol o‘ynaydi.

Samaradorlikni oshirishga qaratilgan tavsiyalar

Baholash tizimi samarali ishlashi va haqiqatga yaqin natijalarni berishi uchun quyidagi tavsiyalar muhim:

- Baholash mezonlarini standartlashtirish va yagona tizimga keltirish;
- Har semestrda faoliyat bo‘yicha ichki tahlillar o‘tkazish;
- Talabalarning fikr va mulohazalarini faol jalb etish;
- Har bir tadbir uchun alohida samaradorlik ko‘rsatkichlarini ishlab chiqish;
- O‘qituvchilarning ma‘naviy faoliyatdagi ishtirokini rag‘batlantirish.

Amaliy misollar va tajribalar

Ko‘plab oliy o‘quv yurtlarida ma‘naviy-ma‘rifiy faoliyatni baholash bo‘yicha yaxshi amaliyotlar mavjud:

- **TATU** (Toshkent axborot texnologiyalari universiteti) da “Ijtimoiy faollik indeksi” joriy etilgan;
- **Nizomiy nomidagi TDPU** da har bir guruh uchun “Ma‘naviyat jurnali” yuritiladi;
- **Buxoro DU** da esa talabalar orasida har oy “Eng faol yosh” reytingi chiqariladi.

Bu amaliyotlar talabalarning faolligini oshiradi, ularni rag‘batlantiradi va ma‘naviy o‘sishga xizmat qiladi.

Muammolar va ularni bartaraf etish yo‘llari

Muammolar:

- Samaradorlikni baholashda yagona mezonlarning yo‘qligi;
- Tadbirlar ko‘proq rasmiyatchilik uchun o‘tkazilishi;

- Talabalar fikriga yetarli darajada e'tibor berilmasligi;
- Tahlillar faqat qog'ozbozlikda qolishi.

Yechimlar:

- Raqamli baholash platformalarini joriy etish;
- Har bir o'qituvchi uchun ma'naviy ishlar hisobotini joriy qilish;
- Talabalar fikrini e'tiborga olgan holda faoliyatni rejalashtirish;
- Har oyda "faoliyat monitoringi"ni yuritish.

1.5 Ma'naviy-ma'rifiy boshqaruv tizimining struktura va tashkilotlari

Yosh avlodni barkamol, ma'naviy yetuk, vatanparvar, faol va ongli fuqarolar sifatida tarbiyalash – har qanday ta'lim tizimining ustuvor maqsadlaridan biridir. Ayniqsa, oliy ta'lim muassasalarida bu jarayon ancha murakkab va tizimli tarzda olib boriladi. Buning uchun davlat miqyosida va ta'lim muassasasi doirasida ma'naviy-ma'rifiy faoliyatni boshqarish tizimi va strukturalari shakllantirilgan. Ular muayyan qonunchilikka, me'yoriy hujjatlarga va metodik yo'riqnomalarga asoslangan holda faoliyat yuritadi.

1. Ma'naviy-ma'rifiy boshqaruv tizimi tushunchasi

Ma'naviy-ma'rifiy boshqaruv tizimi – bu oliy ta'lim muassasasida talabalar ma'naviyatini yuksaltirish, milliy qadriyatlar, fuqarolik ong va ijtimoiy mas'uliyatni shakllantirish maqsadida tashkil etilgan boshqaruv strukturalari, jarayonlar va tashkilotlar majmuasidir. Bu tizim quyidagi asosiy komponentlardan iborat:

- Boshqaruv organlari (prorektorat, dekanat, kafedra);
- Ma'naviy-ma'rifiy ishlar bo'yicha tuzilmalar (maslahatchilar, kengashlar, klublar);
- Tashqi hamkor tashkilotlar (Mahalla, Yoshlar ittifoqi, OAV va boshqalar).

Tizimli yondashuv ma'naviy-ma'rifiy ishlarning izchil, samarali va umumta'lim jarayoniga integratsiyalashgan holda olib borilishiga xizmat qiladi.

2. Oliy ta'lim muassasasida boshqaruv strukturasining asosiy bo'g'inlari

2.1. Rektor va prorektorlar

Oliy ta'lim muassasasidagi ma'naviy-ma'rifiy siyosatga rektor boshchilik qiladi. U barcha faoliyatni muvofiqlashtiruvchi eng yuqori mas'ul shaxs hisoblanadi. Rektorning ma'naviy-ma'rifiy ishlar bo'yicha mas'ul prorektori esa bevosita ushbu sohadagi kundalik boshqaruv, rejalashtirish va monitoringni olib boradi. Uning vazifalari quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- Ma'naviy-ma'rifiy reja va dasturlarni ishlab chiqish;
- Fakultetlar va bo'limlar ishini nazorat qilish;
- Tashqi hamkor tashkilotlar bilan ishlash;
- Hisobot va tahliliy ishlarni tashkil etish.

2.2. Fakultet dekanlari va guruh murabbiylari

Har bir fakultet darajasida dekan va uning ma'naviy-ma'rifiy ishlar bo'yicha o'rinbosari faoliyat yuritadi. Ular guruh murabbiylari ishini muvofiqlashtirib, talabalar bilan ishlash samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Guruh murabbiyi – bu talabalar bilan bevosita ishlovchi, ularning tarbiyaviy, axloqiy, ma'naviy holatini nazorat qiluvchi asosiy shaxsdir.

Guruh murabbiylarining asosiy vazifalari:

- Talabalar bilan muntazam individual va guruhii suhbatlar o'tkazish;
- Tarbiyaviy tadbirlar tashkil etish;
- Talabalarning ijtimoiy muammolarini aniqlash va hal qilishda yordam berish;
- Har oyda ma'naviy-ma'rifiy ishlar bo'yicha hisobot topshirish.

3. Ijtimoiy-ma'naviy tashkilotlar va ularning roli

3.1. O'zbekiston yoshlar ittifoqi

Yoshlar ittifoqi – oliy ta'limdagi asosiy ijtimoiy hamkorlardan biridir. U tashkilot:

- Talabalarni ijtimoiy hayotga faol jalb etish;
- Iqtidorli talabalarni qo'llab-quvvatlash;
- Vatanparvarlik tadbirlarini tashkil etish;
- Yoshlarning tashabbuslarini rag'batlantirish bilan shug'ullanadi.

Yoshlar ittifoqining universitetdagi boshlang'ich tashkiloti prorektorat bilan hamkorlikda ish olib boradi.

3.2. Ma'naviyat va ma'rifat markazi

Bu markazlar vazirliklar va viloyatlar darajasida faoliyat yuritadi. Oliy ta'lim muassasalari bilan hamkorlikda ular:

- Ma'naviy-ma'rifiy materiallar bilan ta'minlaydi;
- Seminar va konferensiyalar tashkil etadi;

- Axborot-ma'rifiy targ'ibot guruhlarini shakllantiradi.

3.3. “Mahalla” va fuqarolik jamiyati institutlari

Mahalla qo'mitalari orqali talabalar yashash joylaridagi ma'naviy tarbiyasini ham nazorat qilish, ularning muhitini yaxshilash, ota-onalar bilan hamkorlikni kuchaytirish mumkin. Bu hamkorlik yoshlar orasida huquqbuzarlik, befarqlik va ijtimoiy muammolarni oldini olishga yordam beradi.

4. Boshqaruv tizimidagi huquqiy-me'yoriy asoslar

Ma'naviy-ma'rifiy boshqaruv tizimi quyidagi huquqiy asoslar bilan tartibga solinadi:

- O'zbekiston Respublikasining “Ta'lim to'g'risida”gi qonuni;
- Prezident farmonlari va qarorlari (xususan, 2022-yil 27-yanvardagi PF–60-son farmon);
- Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining buyruqlari;
- Universitet ichki nizomlari va yo'riqnomalari.

Mazkur hujjatlar asosida har bir oliy o'quv yurti o'zining ma'naviy-ma'rifiy ishlar strategiyasini ishlab chiqadi va ularni hayotga tatbiq etadi.

5. Boshqaruvda monitoring va nazorat tizimi

Ma'naviy-ma'rifiy faoliyat samaradorligini ta'minlashda monitoring va baholash muhim o'rin tutadi. Bu tizim quyidagilardan iborat:

- Har oylik va har semestrlik hisobotlar;
- Guruh murabbiylarining faoliyat jurnali;
- Tadbirlar reytingi va natijadorlik tahlillari;
- Talabalar orasida anonim so'rovlar va baholovlar.

Bunday nazorat tizimi orqali universitet rahbariyati qaysi yo'nalishlarda ishlar samarali yurayotganini, qayerda muammolar mavjudligini aniqlashi mumkin.

6. Ma'naviy-ma'rifiy boshqaruvdagi zamonaviy yondashuvlar

Zamonaviy yondashuvlar orqali boshqaruv tizimi yanada interaktiv, ochiq va shaffof bo'lmoqda:

- **Raqamli tizimlar:** talabalar faoliyatini baholash uchun elektron reytinglar, onlayn hisobot tizimlari;

- **Media resurslar:** universitetning ijtimoiy tarmoqlardagi sahifalari orqali faoliyatni targ'ib qilish;
- **Axborot texnologiyalari:** QR-kodli ishtirok tizimi, mobil ilovalar orqali ro'yxatga olish;
- **Mentorlik tizimi:** katta talabalar va professor-o'qituvchilar orqali yoshlarni yo'naltirish.

7. Muammolar va ularni hal etish yo'llari

Ma'naviy-ma'rifiy boshqaruvda uchraydigan ayrim muammolar:

- Faoliyatning qog'ozbozlik darajasida qolib ketishi;
- Samaradorlikni baholash mezonlarining noaniqligi;
- Talabalar tomonidan ishtirokni majburlov deb qabul qilinishi;
- O'qituvchilarning bu sohaga yetarli e'tibor bermasligi.

Yechim sifatida quyidagilarni taklif qilish mumkin:

- Boshqaruv tizimini faollashtirish uchun rag'batlantirish tizimini joriy etish;
- Faoliyatni elektron shaklga o'tkazish va shaffof monitoring yaratish;
- Talabalar bilan ikki tomonlama muloqotni kuchaytirish;
- Tashkilotlar o'rtasida hamkorlikni tizimlashtirish.

Nazorat savollari:

1. Ma'naviy-ma'rifiy faoliyat tushunchasiga qanday ta'rif berish mumkin va uning asosiy maqsadlari nimalardan iborat?
2. Oliy ta'lim muassasalarida ma'naviy-ma'rifiy faoliyatning o'ziga xos xususiyatlari nimada namoyon bo'ladi?
3. Ma'naviy-ma'rifiy faoliyatni tashkil etishda prorektor va guruh murabbiylarining vazifalari qanday?
4. Ma'naviy-ma'rifiy boshqaruv tizimining tarkibiy strukturalari nimalardan iborat?
5. Ma'naviy-ma'rifiy faoliyatni boshqarishda qaysi huquqiy-me'yoriy hujjatlar asosiy ahamiyatga ega?
6. Ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarning samaradorligini qanday usullar bilan baholash mumkin?
7. Oliy ta'limda talabalar bilan ishlashda eng samarali ma'naviy-ma'rifiy ish shakllari va uslublari qaysilar?

8. Yoshlar ittifoqining ma'naviy-ma'rifiy ishlardagi roli va ahamiyati qanday ifodalanadi?
9. Ma'naviy-ma'rifiy ishlar samaradorligiga ta'sir qiluvchi asosiy omillar nimalar?
10. Ma'naviy-ma'rifiy boshqaruvda monitoring va nazorat tizimining o'rni qanday?
11. Talabalarda vatanparvarlik va ijtimoiy faollikni shakllantirishda qanday ma'naviy yondashuvlar qo'llaniladi?
12. Oliy ta'limda ma'naviy-ma'rifiy ishlarni takomillashtirish uchun qanday zamonaviy texnologiyalar joriy etilmoqda?
13. Ma'naviy-ma'rifiy faoliyatda universitet ichki strukturasi va tashqi hamkor tashkilotlar qanday hamkorlikda ishlaydi?
14. Ma'naviy-ma'rifiy boshqaruv tizimida uchraydigan muammolar va ularning yechimlari nimalardan iborat?
15. Siz faoliyat olib borayotgan oliy ta'lim muassasasida ma'naviy-ma'rifiy ishlarning natijadorligini oshirish bo'yicha qanday takliflar bera olasiz?

2- MAVZU: Ma'naviy-axloqiy tarbiya natijadorligini o'lchash, samaradorlik auditi. (2 soat).

Reja:

Ma'naviy-axloqiy tarbiya natijadorligini o'lchash, samaradorlik auditi. Yoshlar va ma'naviy-ma'rifiy ishlar bo'yicha prorektor hamda dekan o'rinbosarining kasbiy kompetensiyalari.

- 2.1 Ma'naviy-axloqiy tarbiyaning mazmuni va asosiy maqsadlari
- 2.2 Ma'naviy-axloqiy tarbiya jarayonida qo'llaniladigan usullar va vositalar
- 2.3 Tarbiyaning natijadorligini baholash mezonlari va ko'rsatkichlari
- 2.4 Ma'naviy-axloqiy tarbiya samaradorligini o'lchash va tahlil qilish usullari
- 2.5 Samaradorlik auditi asosida takomillashtirish choralari

Ma'ruza natijasi: Tinglovchi quyidagilarni o'rganadi:

1. Ma'naviy-axloqiy tarbiya tushunchasini va uning ta'lim-tarbiyadagi o'rni hamda ahamiyatini anglaydi.
2. Tarbiyaning samaradorligini baholashda qo'llaniladigan usullar va audit mexanizmlari haqida bilim oladi.
3. Tarbiyaviy faoliyatni rejalashtirish, amalga oshirish va tahlil qilish ko'nikmasini shakllantiradi.
4. Tarbiya jarayonida aniqlangan muammolar asosida takomillashtirish bo'yicha amaliy takliflar ishlab chiqish malakasini rivojlantiradi.

Tayanch tushunchalar:

1. Ma'naviy-axloqiy tarbiya Yosh avlod ongida ezgulik, halollik, vatanparvarlik, hurmat, odob kabi fazilatlarni shakllantirishga yo'naltirilgan tarbiya jarayoni bo'lib, u milliy va umuminsoniy qadriyatlarga tayangan holda amalga oshiriladi.
2. Tarbiya samaradorligi Pedagogik faoliyat davomida o'quvchilarda ma'naviy-axloqiy fazilatlarning qay darajada shakllanganini ko'rsatuvchi ko'rsatkich bo'lib, tarbiyaning maqsadga muvofiqligini va natijasini aks ettiradi.
3. Natijadorlik ko'rsatkichlari O'quvchilarning xulqi, ijtimoiy faolligi, mas'uliyati, madaniy saviyasi va axloqiy qaror qabul qilish qobiliyati orqali aniqlanadigan, tarbiya samaradorligini baholashda asosiy mezon bo'lib xizmat qiladigan omillar.
4. Axloqiy qadriyatlar Jamiyat tomonidan qabul qilingan, insonlar xulq-atvorini belgilovchi, halollik, vijdon, adolat, hurmat, sabr-toqat kabi axloqiy tamoyillar yig'indisi bo'lib, shaxs tarbiyasining asosini tashkil etadi.
5. Tarbiyaviy monitoring Tarbiya jarayonining reja asosida olib borilishini, maqsadga erishish holatini, muammolarni va ularni bartaraf etish yo'llarini aniqlashga xizmat qiluvchi tahliliy va nazorat mexanizmi.
6. Ichki audit tizimi Muassasa doirasida ma'naviy-axloqiy tarbiya ishlari qanday olib borilayotganini baholovchi, ichki nazorat, o'z-o'zini tahlil qilish va takomillashtirishga xizmat qiladigan tashkiliy-boshqaruviy tizim.
7. Pedagogik kuzatuv O'quvchi yoki talabaning xulqi, muloqoti, qiziqishi va axloqiy harakatlarini tizimli ravishda kuzatish orqali uning shaxsiy rivoji va tarbiya darajasini aniqlashga imkon beradigan metod.
8. Baholash mezonlari Tarbiyaviy faoliyat samaradorligini aniqlashda ishlatiladigan, oldindan belgilangan va umumiy qabul qilingan axloqiy, ijtimoiy va shaxsiy rivojlanish darajalariga asoslangan mezonlar tizimi.
9. Shaxsiy rivojlanish Insonning aqliy, ma'naviy, axloqiy, jismoniy va ruhiy jihatdan takomillashuvi, hayotiy tajriba orttirishi, ijtimoiy munosabatlarga moslashuvi bilan bog'liq bo'lgan uzluksiz rivojlanish jarayoni.
10. Vatanparvarlik tuyg'usi Shaxsda o'z vatani, xalqi, milliy qadriyatlari va tarixiga nisbatan g'urur, sadoqat va fidoyilik hissining shakllanishi, uni himoya qilishga tayyorlik darajasining yuksalganligini anglatadi.
11. Etik mezonlar Inson xulq-atvorini baholashda asos bo'ladigan, axloqiy qadriyatlarga tayanuvchi normalar tizimi bo'lib, ular orqali odob, adolat, halollik, hurmat kabi tamoyillar ifodalanadi.
12. Sotsiologik so'rovnoma Tarbiyaning samaradorligini aniqlashda o'quvchi, otana yoki pedagoglar orasida o'tkaziladigan, ularning fikrini, munosabatini, hissiyot va qarashlarini aniqlashga xizmat qiluvchi metod.
13. Axborot tahlili Tarbiyaviy faoliyatga oid yig'ilgan statistik va sifat ma'lumotlarini o'rganish, tahlil qilish orqali samaradorlikni aniqlash, muammolarni aniqlash va takomillashtirish bo'yicha xulosa chiqarish.
14. Rag'batlantirish tizimi O'quvchi va pedagoglarni ijtimoiy, ma'naviy, moddiy jihatdan qo'llab-quvvatlash, ularning yutuqlarini e'tirof etish orqali tarbiyaviy jarayonlarda faol ishtirokini ta'minlovchi mexanizm.

15. Takomillashtirish strategiyasi Tarbiyaviy faoliyatdagi kamchiliklarni bartaraf etish, natijadorlikni oshirish maqsadida ishlab chiqiladigan harakatlar rejasidir. U metodika, resurs va yondashuvlarni yangilashni nazarda tutadi.

Mavzu bo'yicha dars olib borish metodikasi:

Darsning maqsadi:

- Tinglovchilar ma'naviy-axloqiy tarbiya mazmuni, natijadorlik mezonlari va samaradorlikni baholash metodlari haqida bilimga ega bo'lishadi.
- Tarbiya jarayonida nazorat va baholashning ahamiyatini tushunadilar.

Dars metodikasi:

1. Kirish qismi

- Salomlashuv, mavzuni e'lon qilish.
- Dars maqsadi va vazifalari tushuntiriladi.
- Tarbiya, ma'naviyat, axloqiylik tushunchalari bo'yicha savol-javob orqali muhokama boshlanadi.

Metodlar: Savol-javob, aqliy hujum ("brainstorming"), tushuncha kartalari.

2. Asosiy qism

A) Ma'naviy-axloqiy tarbiyaning mohiyati va ahamiyati

- Ma'naviyat va axloqiylik tushunchalari.
- Tarbiyaning jamiyat hayotidagi roli.

B) Natijadorlikni o'lchash usullari

- Kuzatuv, suhbat, test, kundalik monitoring, sotsiologik so'rov.
- Pedagogik diagnostika va uning ahamiyati.

C) Samaradorlik auditori tushunchasi

- Tarbiyaning rejalashtirilgan maqsadga erishish darajasi.
- Ichki nazorat tizimi, hisobotlar, tahliliy jadvallar.

Metodlar: Ma'ruza, guruhlar bilan ishlash, prezentatsiya, misollar tahlili.

3. Amaliy mashg'ulot

- Guruhlarga topshiriq: "O'quvchining ma'naviy rivojlanishini qanday baholaysiz?"
- Har bir guruh o'z yondashuvini taqdim etadi.
- Auditoriya bilan muhokama va fikr almashish.

Metodlar: Amaliy topshiriq, taqdimot, muhokama.

4. Yakuniy qism

- Mavzuni umumlashtirish.
- Tinglovchilar faoliyatini tahlil qilish.
- Savol-javob, yakuniy xulosalar.
- Uyga vazifa: "O'quvchilarning axloqiy fazilatlarini o'lchash indikatorlarini ishlab chiqing."

Metodlar: Refleksiya, savol-javob, yakuniy so'z.

Qo'llaniladigan vositalar:

- Slaydlar (PowerPoint)
- Axloqiy holatlarni tasvirlovchi video yoki real misollar
- Tarqatma materiallar (testlar, jadval shakllari)
- Interaktiv doska yoki taxtacha

2.1. Ma'naviy-axloqiy tarbiyaning mazmuni va asosiy maqsadlari

Ma'naviy-axloqiy tarbiya inson shaxsining ichki dunyosini shakllantirish, uni yuksak axloqiy fazilatlar egasi sifatida voyaga yetkazish jarayonidir. Bu tarbiya insonni komillikka, ezgulikka, vatanparvarlik va insonparvarlikka yo'naltiradi. Ma'naviy-axloqiy tarbiyaning asosiy vazifasi shundaki, u yosh avlodda halollik, adolat, fidoyilik, vatanparvarlik, ijtimoiy mas'uliyat kabi fazilatlarni shakllantirishga xizmat qiladi.

Ma'naviyat – bu insonning ichki dunyosi, axloqiy qarashlari, dunyoqarashi, or-nomusi, vijdoni, qadriyatlari yig'indisidir. Axloq esa shu ma'naviyatning amaliy ko'rinishi, ya'ni insonning kundalik hayotdagi xatti-harakati, odobi, xulqi, boshqalar bilan munosabatdagi mezonlaridir. Shu bois, bu ikki tushuncha bir-biri bilan chambarchas bog'liq bo'lib, insonni har tomonlama yetuk va komil shaxs etib tarbiyalashda muhim omildir.

Ma'naviy-axloqiy tarbiya yosh avlodga qadimiy urf-odatlar, milliy qadriyatlar, diniy-me'yoriy qarashlar asosida yuksak axloqiy fazilatlarni singdirishdir. Bu tarbiya oilada boshlanib, maktabgacha ta'lim, maktab, litsey, kollej va oliy ta'lim muassasalarida davom ettiriladi. Ayniqsa, yoshlarning shakllanish davrida ularning dunyoqarashi, axloqiy mezonlari, jamiyatdagi o'rni va mas'uliyat hissi shu tarbiya orqali rivojlanadi.

Ma'naviy-axloqiy tarbiyaning asosiy maqsadlari quyidagilardan iborat:

1. **Komil inson tarbiyalash:** Ma'naviy-axloqiy tarbiyaning eng asosiy maqsadi jamiyatga foydali, axloqiy jihatdan yetuk, ijtimoiy mas'uliyatli, halol va vijdonli insonlarni voyaga yetkazishdir.

2. **Milliy va umuminsoniy qadriyatlarga hurmatni shakllantirish:** Tarbiyada milliy urf-odat, an'ana, tarix, til, din va madaniyatni chuqur o'rgatish bilan birga, boshqa xalqlar madaniyati va qadriyatlariga nisbatan hurmat tuyg'usini shakllantirish zarur.

3. **Vatanparvarlik ruhini shakllantirish:** Yurtga sadoqat, millatga muhabbat, tarixiy merosga hurmat, xalq farovonligi yo'lida xizmat qilishga tayyorlik ma'naviy-axloqiy tarbiyaning ajralmas qismidir.

4. **Ijtimoiy faollikni oshirish:** Inson jamiyatda faol ishtirok etishga, ijtimoiy jarayonlarga befarq bo'lmaslikka, mas'uliyat bilan qarashga o'rgatiladi.

5. **Axloqiy immunitetni shakllantirish:** Yosh avlodni turli yot g'oyalardan, zararli odatlardan, ijtimoiy buzulishlardan himoya qilish, mustahkam axloqiy qarashlar asosida yashashga o'rgatish maqsad qilinadi.

6. **Oilaviy tarbiyani mustahkamlash:** Ma'naviy-axloqiy tarbiya, avvalo, oilada shakllanishi lozim. Ota-onaning o'z farzandlariga ibratli bo'lishi, halollik, adolat va odobga amal qilishi juda muhimdir.

7. **Ma'naviy qadriyatlarni amaliyotga joriy etish:** Ma'naviy qadriyatlar kitoblarda emas, hayotda mujassam bo'lishi kerak. Yoshlar o'z hayotida ushbu qadriyatlarni amalda qo'llashi uchun tarbiya tizimi ularga real misollar, tajribalar, ijtimoiy faoliyat imkoniyatlarini taqdim etishi lozim.

Shuningdek, ma'naviy-axloqiy tarbiya o'quvchilarning ongini faollashtirish, mustaqil fikrlashga undash, ijobiy hissiyotni rivojlantirish, irodani kuchaytirish, shaxsiy mas'uliyatni oshirishga qaratiladi. Bu orqali yosh avlod o'zining jamiyat oldidagi vazifasi, oiladagi roli va fuqarolik burchini chuqur anglaydi.

Ma'naviy-axloqiy tarbiya doimiy, tizimli, izchil va kompleks yondashuvni talab qiladi. Bu tarbiya faqat ma'ruza, targ'ibot bilan cheklanmasligi, balki turli interaktiv usullar, psixologik yondashuvlar, san'at, adabiyot, teatr, kino kabi vositalar orqali ham amalga oshirilishi lozim.

Bugungi kunda raqamli texnologiyalar taraqqiy etgan, axborot oqimi haddan tashqari kuchaygan davrda yoshlarning ongini salbiy axborotlardan himoya qilish, ularning ma'naviy immunitetini oshirish, ijtimoiy tarmoqlarda faollikni foydali yo'nalishga yo'naltirish muhim vazifalardan biridir.

Xulosa qilib aytganda, ma'naviy-axloqiy tarbiya har bir shaxsni komillikka, halollikka, ijtimoiy faol va vatanparvar bo'lishga yo'naltiruvchi muhim tarbiyaviy vositadir. U orqali jamiyatda barqarorlik, o'zaro hurmat, hamjihatlik va tinchlikni ta'minlash mumkin. Shuning uchun bu yo'nalishdagi ishlar doimiy takomillashtirib borilishi va yangicha uslublar bilan boyitilishi lozim.

2.2 Ma'naviy-axloqiy tarbiya jarayonida qo'llaniladigan usullar va vositalar

Ma'naviy-axloqiy tarbiya inson shaxsini shakllantirish va uni yuksak axloqiy qadriyatlarga ega bo'lgan yetuk inson sifatida tarbiyalashda muhim omildir. Ushbu jarayonni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun pedagoglar, tarbiyachilar va otalar turli xil pedagogik usullar va vositalardan foydalanadilar. Har bir usul va vosita o'ziga xos didaktik vazifani bajaradi va tarbiya natijadorligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

1. Og'zaki usullar: Og'zaki usullar ma'naviy-axloqiy tarbiyaning eng ko'p qo'llaniladigan usullaridan hisoblanadi. Bu usullar yordamida pedagog o'quvchilarga bevosita axloqiy-etiqodiy g'oyalarni tushuntiradi.

- **Ma'ruza:** Ma'naviy-axloqiy mavzudagi ma'ruzalar orqali yoshlarga muhim tushunchalar, qadriyatlar, tarixiy va zamonaviy axloqiy misollar haqida ma'lumotlar beriladi.

- **Suhbat:** O'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi erkin muloqot asosida fikr almashish, hayotiy misollarni tahlil qilish imkonini beradi.

- **Savol-javob:** Talaba yoki o'quvchilarning fikrini o'rganish, ularni mustaqil mulohaza qilishga undash uchun muhimdir.

- **Bahs-munozara:** O'quvchilarni turli nuqtai nazarlarni o'rganishga, fikr bildirishga va asosli dalillar keltirishga o'rgatadi.

2. Amaliy usullar: Amaliy usullar ma'naviy-axloqiy fazilatlarni hayotda tatbiq etish ko'nikmalarini shakllantirishga yordam beradi.

- **Axloqiy vaziyatlarni tahlil qilish:** Hayotdagi real yoki shartli axloqiy vaziyatlar tahlil etiladi, o'quvchilar ulardan to'g'ri xulosa chiqarishga o'rgatiladi.

- **Rol o'ynash:** O'quvchilar axloqiy rollarni ijro etish orqali ma'naviy qadriyatlarni yanada chuqurroq anglaydilar.

- **Masalalarni hal qilish:** Muayyan muammoli vaziyatda to'g'ri axloqiy qaror qabul qilishga o'rgatadi.

- **Ijtimoiy loyihalar:** Ijtimoiy yordam aksiyalari, ixtiyoriy ishlar, ekologik tadbirlar orqali o'quvchilarda ijtimoiy mas'uliyat va ma'naviy onglilik shakllanadi.

3. Namuna ko'rsatish usuli: Bu usulda tarbiyachi yoki jamiyatdagi ijobiy shaxslar hayoti orqali o'quvchilarga axloqiy fazilatlar singdiriladi. Bu usul kuchli ta'sirchanlikka ega bo'lib, quyidagi shakllarda amalga oshiriladi:

- **Buyuk siymolar hayoti bilan tanishtirish:** Alisher Navoiy, Imom Buxoriy, Abdulla Qodiriy kabi buyuk allomalar hayoti va faoliyatidan namunalar.

- **Ota-onalar va ustozlarning ibratli hayoti:** O'z atrofidagi insonlarning ma'naviy fazilatlarini ko'rsatish orqali o'quvchilarda ibrat tuyg'usi uyg'onadi.

4. Rag'batlantirish va jazolash: To'g'ri qo'llangan rag'batlantirish va jazolash usullari o'quvchilarni axloqiy jihatdan rivojlantirishga xizmat qiladi.

- **Rag'batlantirish:** Yaxshi xulq-atvor, yordamchanlik, rostgo'ylik kabi fazilatlar uchun maqto'v, sertifikat, sovg'a yoki ijtimoiy e'tirof.

- **Ogohlantirish yoki tushuntirish:** Noto'g'ri xatti-harakatlarda muloyim va tushunarli ogohlantirish orqali axloqiy tuzatish kiritish.

5. Estetik vositalar: San'at asarlari orqali axloqiy tarbiya bermoq – juda ta'sirchan vositadir.

- **She'r va adabiyot:** Ma'naviy mazmunga ega asarlar orqali o'quvchining qalbida ezgulik, vatanparvarlik, mehr-oqibat tuyg'ularini uyg'otadi.

- **Teatr va kino:** Axloqiy mavzudagi sahna asarlari yoki filmlar orqali ma'naviy tarbiya ta'sirchan bo'ladi.

- **Musiq va tasviriy san'at:** Ruxiy yuksaklikni uyg'otuvchi asarlar orqali go'zallikka, estetik didga o'rgatiladi.

6. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari: Zamonaviy texnologiyalar yordamida ma'naviy-axloqiy tarbiya samaradorligini oshirish mumkin.

- **Video roliklar:** Qisqa metrajli ijtimoiy roliklar, axloqiy mazmundagi videodarslar.

- **Multimedia taqdimotlar:** Qadriyatlar bilan bog'liq mavzularni grafikalar va animatsiyalar orqali tushuntirish.

- **Online testlar va savolnomalar:** O'quvchilarning axloqiy qarashlarini baholash uchun.

7. Ekologik va mehnat tarbiyasi: Tabiatga mehr, tabiatni asrash, jamoat ishlarida faol ishtirok etish orqali o'quvchilarda ma'naviy-axloqiy mas'uliyat kuchayadi.

8. An'anaviy va milliy qadriyatlarga asoslangan tarbiya: Milliy urf-odatlar, qadriyatlar, diniy-me'yoriy qarashlar asosida axloqiy ong shakllanadi.

Ma'naviy-axloqiy tarbiya usul va vositalari xilma-xil bo'lib, ular bir-birini to'ldiruvchi, tarbiya samaradorligini oshiruvchi vosita sifatida qo'llaniladi. Muhimi, bu usullarni o'quvchilarning yoshi, psixologik holati, individual ehtiyojlarini inobatga olgan holda moslashtirib qo'llashdir. Har bir pedagog bu usullardan puxta foydalanib, o'quvchilarda ezgulik, adolat, vatanparvarlik va insoniylik fazilatlarini shakllantirishi lozim.

2.3. Tarbiyaning natijadorligini baholash mezonlari va ko'rsatkichlari

Ma'naviy-axloqiy tarbiya jarayoni uzoq muddatli, tizimli va chuqur muloqotga asoslangan murakkab pedagogik faoliyat bo'lib, uning samaradorligini aniqlash va baholash ma'lum mezonlar asosida olib boriladi. Tarbiya natijadorligini aniqlash o'quvchi yoki talabaning shaxsiy sifatlarida ro'y berayotgan o'zgarishlar, ularning ijtimoiy faolligi, axloqiy qaror qabul qilishdagi mustaqilligi, bilim va ko'nikmalarning amaliyotda namoyon bo'lish darajasiga qarab baholanadi.

1. Tarbiya samaradorligining umumiy mezonlari:

- Shaxsda ijtimoiy va axloqiy fazilatlarning shakllanishi;
- O'quvchining ma'naviy qadriyatlarga nisbatan ongli munosabati;
- Mehnatga, ta'limga, oilaga, jamiyatga bo'lgan mas'uliyatli yondashuv;
- Madaniyatli muomala qilish, odob-axloq qoidalariga amal qilish;
- O'z-o'zini rivojlantirishga bo'lgan ehtiyojning shakllanishi.

2. Baholashda foydalaniladigan ko'rsatkichlar:

- O'quvchilarning darsga qatnashuvi va faolligi;
- Ijtimoiy hayotda ishtiroki (klublar, to'garaklar, tadbirlar);
- Axloqiy holatga oid anketalar, testlar va suhbatlar natijalari;
- O'qituvchilar, ota-onalar va jamiyat fikri asosida shakllangan kuzatishlar;
- Yozma ishlanmalar, insholar orqali shaxsiy munosabatni aniqlash.

3. Tarbiya natijadorligini baholovchi mezonlarning turlari:

- **Bilim mezoni:** O'quvchi ma'naviy-axloqiy mavzular bo'yicha asosli bilimga ega, asosiy tushunchalarni anglay oladi;
- **Munozara mezoni:** O'z fikrini asoslab, axloqiy masalalarda mustaqil qaror qabul qila oladi;
- **Davranish mezoni:** Axloqiy me'yorlarga amal qiladi, ijtimoiy faol va mas'uliyatli;
- **Motivatsiya mezoni:** Ma'naviy o'sishga bo'lgan ehtiyoj, o'z ustida ishlashga intilish mavjud;
- **O'zini baholash mezoni:** Shaxsiy fazilatlarini tan olish, kamchiliklarini tushunish va tuzatishga tayyorlik.

4. Baholash usullari:

- Kuzatuv – o'quvchining real hayotdagi xatti-harakatlarini tahlil qilish;
- So'rovnoma – axloqiy qadriyatlarga munosabatini aniqlash;
- Suhbat – o'quvchining dunyoqarashi va fikrlash doirasini o'rganish;
- Test – bilim va tushunchalarini aniqlash;
- Portfel – shaxsiy yutuqlar va faoliyat natijalarini to'plovchi hujjatlar to'plami;

- Baholash jadvali – o‘qituvchi tomonidan shakllantiriladigan mezonlar asosidagi reyting tizimi.

5. Tarbiya samaradorligini baholashdagi muhim jihatlar:

- Baholash shaxsga yo‘naltirilgan bo‘lishi kerak, ya‘ni har bir o‘quvchining individual xususiyatlarini hisobga olgan holda;
- Natijani baholashda faqatgina tashqi ko‘rinishga emas, ichki ongli holatga ham e‘tibor qaratilishi lozim;
- Baholash jarayonida ob‘yektivlik, adolat va pedagogik ehtiyotkorlik muhim rol o‘ynaydi;
- Baholashning oraliq va yakuniy tahlillari asosida tarbiya usullarini takomillashtirish kerak.

6. Baholash natijalaridan foydalanish:

- O‘quvchi bilan individual ishlash strategiyasini ishlab chiqish;
- Tarbiyaviy tadbirlarning samaradorligini oshirish;
- O‘qituvchilar va psixologlar hamkorligida tuzatuvchi chora-tadbirlar ko‘rish;
- Ma‘naviy-axloqiy tarbiya sifatini oshirish bo‘yicha metodik tavsiyalar ishlab chiqish.

Xulosa: Tarbiyaning natijadorligini baholash mezonlari va ko‘rsatkichlari asosida olib boriladigan tizimli tahlil nafaqat o‘quvchilar shaxsida yuz berayotgan o‘zgarishlarni aniqlashga yordam beradi, balki pedagogik faoliyatning yanada takomillashishiga xizmat qiladi. Bu jarayon orqali o‘qituvchi o‘zining metodik yondashuvlarini qayta ko‘rib chiqadi, zamonaviy usullardan foydalangan holda, tarbiyaning real samaradorligini oshirish imkoniyatini yaratadi.

2.4. Ma‘naviy-axloqiy tarbiya samaradorligini o‘lchash va tahlil qilish usullari

Ma‘naviy-axloqiy tarbiyaning natijadorligini o‘lchash va tahlil qilish usullari har bir pedagogning o‘z faoliyatini baholashi, uni takomillashtirishi va samaradorligini oshirishida muhim ahamiyatga ega. Ushbu jarayon orqali tarbiyaning real holati, shaxsda ro‘y berayotgan o‘zgarishlar, o‘quvchining ichki dunyosi, qadriyatlarga munosabati aniqlanadi. Tahlil qilish esa tarbiya jarayonidagi kuchli va zaif tomonlarni aniqlashga yordam beradi.

1. Ma‘naviy-axloqiy tarbiyani o‘lchashning mohiyati: Tarbiyani o‘lchash bu – shaxsning axloqiy, ma‘naviy, ijtimoiy, ruhiy rivojlanish darajasini aniqlash demakdir. Bu jarayon subyektiv va ob‘yektiv usullar orqali amalga oshiriladi. Natijada pedagogik faoliyatning samaradorligi aniqlanib, kerakli tuzatishlar kiritiladi.

2. O‘lchash usullari:

- Test va anketa usuli:** O‘quvchilarning ma‘naviy-axloqiy tushunchalari, qadriyatlarga bo‘lgan munosabatini aniqlashda keng qo‘llaniladi.
- Suhbat usuli:** O‘quvchi bilan individual yoki guruhli suhbatlar orqali uning fikrlashi, axloqiy pozitsiyasi, muammolarga yondashuvi o‘rganiladi.
- Kuzatuv usuli:** O‘quvchining kundalik hayotidagi xatti-harakatlari, odatlari, boshqalar bilan munosabatlari asosida natijalar chiqariladi.

• **Ijodiy ishlar tahlili:** Insho, referat, rasm, sahna ko‘rinishlari orqali o‘quvchining ma’naviy dunyosi va ijtimoiy faolligi baholanadi.

• **Baholash mezonlari asosida reyting tizimi:** O‘qituvchi tomonidan ishlab chiqilgan maxsus baholash jadvali orqali muntazam monitoring yuritiladi.

3. Tahlil qilish usullari:

• **Taqqoslash:** O‘quvchining ma’naviy-axloqiy rivojlanishidagi o‘zgarishlarni vaqt oralig‘ida solishtirish orqali aniqlash.

• **Diagramma va grafiklar yordamida vizual tahlil:** Olingan natijalarni grafik shaklida ifodalab, tendensiyalarni ko‘rsatish.

• **To‘plangan ma’lumotlarni statistik jihatdan tahlil qilish:** Yuzaga chiqqan muammolarni aniqlash va ularni bartaraf etish bo‘yicha xulosa chiqarish.

• **Pedagogik konsilium:** Tarbiya jarayonidagi muammolarni muhokama qilish va birgalikda echim topish.

• **Psixologik diagnostika:** O‘quvchilarning ruhiy holatini aniqlash orqali ularning tarbiyaviy ehtiyojlarini tushunish.

4. O‘lchash va tahlil qilishning bosqichlari:

1. **Rejalashtirish bosqichi:** Baholash va tahlil qilishning maqsadi, usullari va mezonlari belgilanadi.

2. **Ma’lumot to‘plash bosqichi:** Testlar, anketa, suhbat, kuzatuv orqali ma’lumotlar yig‘iladi.

3. **Tahlil bosqichi:** Olingan ma’lumotlar mezonlarga ko‘ra tartiblanadi, muammolar aniqlanadi.

4. **Xulosa chiqarish bosqichi:** Baholash natijalaridan pedagogik jarayonni takomillashtirish uchun foydalaniladi.

5. **Takliflar ishlab chiqish bosqichi:** Natijalar asosida yangi yondashuvlar, metodlar, vositalar ishlab chiqiladi.

5. O‘lchash va tahlil qilishdagi muhim jihatlar:

• **Ob‘yektivlik:** Natijalarni subyektiv emas, ilmiy asoslangan usullar orqali baholash;

• **Tizimlilik:** Har bir baholash muayyan davriylikda olib borilishi kerak;

• **Davomiylik:** Tarbiya natijadorligi faqat bir marta emas, doimiy monitoring orqali aniqlanadi;

• **Shaxsga yo‘naltirilganlik:** Baholash har bir o‘quvchining individual xususiyatlariga asoslanishi zarur;

• **Maxfiylik:** O‘quvchining shaxsiy ma’lumotlari oshkor qilinmasligi shart.

6. Baholash va tahlil natijalarining ahamiyati:

• Tarbiyaviy faoliyatni rejalashtirish va takomillashtirishga asos bo‘ladi;

• Pedagogning kasbiy o‘sishini ta‘minlaydi;

• O‘quvchi bilan individual ishlashni kuchaytiradi;

• Tarbiya samaradorligini oshirishga xizmat qiladi;

• Ma’naviy-axloqiy muhitni sog‘lomlashtiradi.

Xulosa: Ma’naviy-axloqiy tarbiyaning samaradorligini o‘lchash va tahlil qilish – bu pedagogik jarayonni samarali tashkil etish, o‘quvchining shaxsiy kamolotiga

xizmat qiluvchi eng muhim bosqichlardan biridir. Tahlil asosida o'qituvchi o'z faoliyatini tahlil qiladi, zarur tuzatishlar kiritadi va shaxsga yo'naltirilgan yondashuv asosida tarbiya jarayonini olib boradi. Bu esa, o'z navbatida, ma'naviy barkamol, axloqli, ijtimoiy mas'uliyatli shaxsni shakllantirishga xizmat qiladi.

2.5. Samaradorlik auditi asosida takomillashtirish choralari

Ma'naviy-axloqiy tarbiya jarayonining samaradorligini ta'minlashda uni muntazam tahlil qilib borish va auditi natijalari asosida zarur choralarni belgilash muhim ahamiyat kasb etadi. Samaradorlik auditi — bu tarbiyaviy ishlarning real holatini aniqlash, mavjud muammolarni aniqlab, ularni bartaraf etish yo'llarini ishlab chiqish va kelgusida jarayonni yanada mukammallashtirishga xizmat qiluvchi tizimli tahlil jarayonidir.

Samaradorlik auditining mohiyati: Samaradorlik auditi ma'naviy-axloqiy tarbiya jarayonining barcha bosqichlarini baholaydi: rejalashtirish, amalga oshirish, monitoring va natijalarni tahlil qilish. Bu jarayon quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- Tarbiya rejalarining mavjudligi va ularning maqsadga muvofiqligi;
- O'quvchi va talabalarda shakllangan axloqiy fazilatlarning darajasi;
- Tarbiyaviy faoliyatda qo'llanilayotgan metod va vositalarning samaradorligi;
- Pedagoglarning kasbiy salohiyati va faol ishtiroki;
- Jamoatchilik bilan hamkorlik darajasi.

Audit asosida aniqlanadigan muammolar: Audit natijasida ma'naviy-axloqiy tarbiyada quyidagi kamchiliklar aniqlanishi mumkin:

- Tarbiya ishlarining tartibsiz olib borilishi;
- O'quvchilar va talabalar ehtiyojlariga mos kelmaydigan metodlardan foydalanish;
- Tarbiyaviy ishlarda innovatsion yondashuvlarning yetishmasligi;
- Pedagogik xodimlarning tayyorgarlik darajasining pastligi;
- Mahalla, ota-ona va boshqa ijtimoiy institutlar bilan hamkorlikning sustligi.

Takomillashtirish choralari: Audit natijalariga tayangan holda quyidagi chora-tadbirlar ko'rilishi tavsiya etiladi:

1. **Rejalashtirishni yangilash:** Tarbiya rejalarini zamonaviy yondashuvlar asosida qayta ko'rib chiqish, har bir faoliyatni aniq maqsad va natijalarga yo'naltirish lozim.

2. **Metodik qo'llanmalarni boyitish:** Tarbiyaviy faoliyatda foydalaniladigan metodik adabiyotlar va resurslarni yangilash, ularni amaliyotga moslashtirish kerak.

3. **Pedagoglarning malakasini oshirish:** Ma'naviy-axloqiy tarbiya sohasida ishlayotgan pedagoglar uchun maxsus malaka oshirish kurslarini tashkil etish, yangi pedagogik texnologiyalarni o'rgatish zarur.

4. **Monitoring va tahlil tizimini kuchaytirish:** Tarbiyaviy ishlarning holatini doimiy ravishda monitoring qilish va natijalar asosida tezkor choralar ko'rish tizimini yaratish muhim.

5. **Ota-onalar va jamoatchilikni jalb etish:** Ma'naviy-axloqiy tarbiyaga ota-onalar, mahalla, nodavlat tashkilotlarni faol jalb qilish, ularning fikrini inobatga olish kerak.

6. **Innovatsion texnologiyalarni joriy etish:** Tarbiyaviy faoliyatda raqamli texnologiyalar, onlayn platformalar va interaktiv vositalardan foydalanishni kengaytirish lozim.

7. **Tarbiyaviy muhitni takomillashtirish:** O'quv muassasalarida sog'lom ijtimoiy-psixologik muhitni shakllantirish, o'quvchilarning shaxsiy qadr-qimmatini hurmat qilish va ularning faol ishtirokini ta'minlash kerak.

8. **Tajribani ommalashtirish:** Yaxshi natija bergan tajribalarni boshqa muassasalarga tatbiq qilish, ilg'or pedagoglar ishini targ'ib qilish samaradorlikni oshiradi.

9. **Natijadorlik indikatorlarini joriy etish:** Har bir tarbiyaviy faoliyat uchun aniq o'lchovli ko'rsatkichlarni ishlab chiqish va ular asosida baholash tizimini yo'lga qo'yish zarur.

10. **Davlat va nodavlat hamkorligini rivojlantirish:** Tarbiyaviy faoliyatni amalga oshirishda davlat organlari bilan birga NNTlar, media, diniy tashkilotlar bilan hamkorlikni yo'lga qo'yish muhim ahamiyatga ega. Samaradorlik auditi asosida takomillashtirish choralari — bu ma'naviy-axloqiy tarbiya sifatini oshirishning muhim omilidir. Tahlil va baholash natijalari asosida aniq va tizimli choralar ko'rilgandagina, bu jarayon chinakam samara beradi. Shu bilan birga, takomillashtirish ishlari doimiy va izchil bo'lishi, zamon talablari va yoshlar ehtiyojlariga mos tarzda olib borilishi lozim. Faqat shundagina tarbiyaviy faoliyat o'z oldiga qo'ygan maqsadlarga erisha oladi.

Mustaqil tayyorlanish uchun masalalar:

1-masala

Sizga qo'yidagi masalalarga oydinlik kiritish uchun vazifa berildi.

- 1) O'z o'quv muassasangizda ma'naviy-axloqiy tarbiya ishlari qanday olib borilayotganini o'rganing va audit ko'rinishida tahlil qiling.
- 2) Sizningcha ma'naviy-axloqiy tarbiyaning samaradorligiga eng kuchli ta'sir qiluvchi 5 ta omilni tanlab, ularni izohlab bering.
- 3) Ma'naviy-axloqiy tarbiya bo'yicha SWOT (kuchli tomon, zaif tomon, imkoniyat, tahdid) tahlil jadvalini tuzing.
- 4) O'quv muassasangizdagi tarbiyaviy muhitni yaxshilash uchun 5 ta innovatsion g'oya ishlab chiqing.

SEMINAR-TRENING MASH G'ULOTI MATERIALLARI

IV.SEMINAR-TRENING MASHG‘ULOTI MATERIALLARI

1-MAVZU: Oliy ta’lim muassasasini m’naviy-ma’rifiy faoliyatning rivojlanish strategiyasini shakllantirish.(4 soat).

Reja:

Seminar-trening mashg‘ulotining maqsadi: Oliy ta’lim muassasalarida ma’naviy-ma’rifiy ishlarning samaradorligini oshirish, zamonaviy yondashuvlar asosida strategik rejalashtirish ko‘nikmalarini shakllantirish hamda talabalarda barkamol shaxsni tarbiyalashga qaratilgan maqsadli faoliyatni rivojlantirish bo‘yicha ishtirokchilarga nazariy va amaliy bilimlar berish.

OLIY TA’LIM MUASSASASINI MA’NAVIY-MA’RIFIY FAOLIYATINING RIVOJLANISH STRATEGIYASINI SHAKLLANTIRISH KIRISH

Oliy ta’lim muassasalari jamiyat taraqqiyotida muhim o‘rin tutadi. Bu maskanlarda nafaqat ilmiy va kasbiy bilimlar beriladi, balki talabalarining ma’naviy va ma’rifiy jihatdan yetuk shaxs sifatida shakllanishi ta’minlanadi. Ma’naviy-ma’rifiy faoliyatni samarali tashkil etish va uni strategik darajada rivojlantirish oliy ta’lim sifatini oshirishda muhim omil hisoblanadi. Ushbu maqsadga erishish uchun izchil strategik yondashuv, zamonaviy metodikalar, hamkorlik va monitoring tizimlarining mavjudligi zarur.

1. MA’NAVIY-MA’RIFIY FAOLIYATNING AHAMIYATI

Ma’naviy-ma’rifiy faoliyat - bu talabalarining ichki dunyosini boyitish, ularda yuksak axloqiy, ijtimoiy va fuqarolik fazilatlarini shakllantirishga qaratilgan tizimli ishlardir. U quyidagi jihatlar bilan ajralib turadi:

- Barkamol avlodni tarbiyalashga xizmat qiladi;
- Talabalarining ijtimoiy faolligini oshiradi;
- Vatanga sadoqat, milliy g‘urur va tarixiy xotirani mustahkamlaydi;
- Ekstremizm va boshqa tahdidlarning oldini olishga yordam beradi.

2. MA’NAVIY-MA’RIFIY ISHLARNI TASHKIL ETISHDA OLIY TA’LIM MUASSASASINING VAZIFALARI

Oliy ta’lim muassasalari quyidagi asosiy vazifalarni bajarishi kerak:

- Ma’naviy-ma’rifiy ishlar uchun yillik reja ishlab chiqish;
- Tarbiyaviy tadbirlarni tizimli va izchil o‘tkazish;
- Talabalar turar joyida, darsdan tashqari vaqtlarda tarbiyaviy muhitni shakllantirish;
- Iqtidorli talabalarni ijtimoiy loyihalarga jalb qilish;
- Ma’naviy-ma’rifiy ishlarda zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish.

3. STRATEGIK RIVOJLANISHGA EHTIYOJ

Oliy ta’lim muassasasida ma’naviy-ma’rifiy faoliyatni samarasini oshirish uchun quyidagi omillar asosida strategiyani shakllantirish lozim:

- Tahlil asosida holatni baholash;
- Muammolarni aniqlash va ustuvor yo‘nalishlarni belgilash;
- Strategik maqsad va vazifalarni ishlab chiqish;

- Uzoq muddatli (3-5 yillik) strategik reja tuzish;
- Amalga oshirish mexanizmlarini aniqlash va monitoring qilish tizimini yaratish.

4. STRATEGIYANI ISHLAB CHIQISH BOSQICHLARI

1. **Tahlil bosqichi:** mavjud ma'naviy-ma'rifiy ishlar, ularning natijalari va samaradorligi o'rganiladi.
2. **Rejalashtirish:** asosiy muammolar va imkoniyatlar aniqlanadi. Maqsadli auditoriya (talabalar, o'qituvchilar, ota-onalar) ehtiyojlari aniqlanadi.
3. **Maqsadlar qo'yish:** aniq, o'lchab bo'ladigan, erishib bo'ladigan, mos va vaqtli (SMART) mezonlariga mos strategik maqsadlar belgilanadi.
4. **Amalga oshirish:** strategiyaning har bir bosqichi uchun mas'ullar belgilanadi, resurslar aniqlanadi.
5. **Monitoring va baholash:** bajarilgan ishlar natijasi, talabalar va jamoaning fikri asosida tahlil qilinadi.

5. ZAMONAVIY YONDASHUVLAR

Strategiyani muvaffaqiyatli amalga oshirishda quyidagi zamonaviy yondashuvlar muhim o'rin tutadi:

- **Axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish:** onlayn treninglar, vebinarlar, ijtimoiy tarmoqlar orqali ma'naviy-ma'rifiy ishlarni keng yoritish.
- **Talabalar ishtirokini faollashtirish:** ijtimoiy loyihalarda, debat klublarida, volontyorlik faoliyatida faol qatnashish.
- **Mentorlik tizimini joriy etish:** har bir talabaga ruhiy va axloqiy qo'llab-quvvatlash ko'rsatadigan mentorlar tayinlash.
- **Hamkorlik tarmog'i yaratish:** boshqa oliy ta'lim muassasalari, nodavlat tashkilotlar, jamoatchilik bilan hamkorlik qilish.

6. AMALIY MISOLLAR

- Universitetda "Ma'naviyat va ma'rifat haftaligi" o'tkazish orqali turli yo'nalishdagi tadbirlar tashkil qilish;
- Talabalar o'rtasida "Eng faol ma'naviyat targ'ibotchisi" tanlovini o'tkazish;
- Diniy ekstremizmning oldini olish bo'yicha profilaktik suhbatlar tashkil etish;
- Milliy qadriyatlarni targ'ib etuvchi film ko'rish kechalari, teatr tomoshalari, ijodiy uchrashuvlar.

7. KUTILAYOTGAN NATIJALAR

- Talabalarning ijtimoiy faolligi va ongli fuqarolik pozitsiyasi oshadi;
- Ma'naviy-ma'rifiy ishlarning sifat va samaradorligi oshadi;
- Strategik rejalashtirish asosida faoliyatning uzviyligi ta'minlanadi;
- Oliy ta'lim muassasasining obro'-e'tibori oshadi;
- Yoshlar o'rtasida salbiy holatlarning oldi olinadi.

8. XORIJIY TAJRIBA TAHLILI

Dunyoning yetakchi oliy ta'lim muassasalarida ma'naviy-ma'rifiy faoliyatga keng e'tibor qaratiladi. Jumladan:

- **AQSh universitetlarida** "Campus Ministry" yoki "Student Life Office" kabi bo'limlar mavjud bo'lib, ular talabalar orasida ijtimoiy va ruhiy sog'lom muhitni yaratishga qaratilgan. Bu bo'limlar volontyorlik dasturlari, ruhiy maslahatlar, madaniy tadbirlar orqali faoliyat yuritadi.

• **Malayziya** va **Indoneziya** kabi musulmon davlatlar oliygohlarida diniy-ma'naviy faoliyatlar rasmiy dasturlar asosida yo'lga qo'yilgan. Ular islomiy qadriyatlar asosida ijtimoiy birdamlikni mustahkamlaydi.

• **Germaniya** universitetlarida esa talabalar uchun "Interkulturaler Dialog" (madaniyatlararo muloqot) dasturlari orqali turli millat va din vakillari o'rtasida hamjihatlik, bag'rikenglik va madaniy aloqalar rivojlantiriladi.

Xorij tajribasining asosiy jihatlari quyidagilardir:

- Talabalarning individual qiziqishlariga asoslangan faoliyatlar tashkil etish;
- Professional psixolog va ijtimoiy mutaxassislarning faol ishtiroki;
- Zamonaviy muhitda innovatsion yondashuvlar (raqamli platformalar, gamifikatsiya);

- Har bir fakultet yoki bo'limda mustaqil ma'naviy ishlar koordinatori mavjudligi.

Bu tajribalarni mahalliy sharoitga moslab joriy qilish orqali O'zbekiston oliy ta'lim tizimidagi ma'naviy-ma'rifiy faoliyatni yanada takomillashtirish mumkin.

9. ILMIY-ASOSIY YONDASHUVLAR

Ma'naviy-ma'rifiy faoliyat strategiyasi faqat amaliy emas, balki ilmiy asosga ega bo'lishi lozim. Bu borada quyidagi ilmiy yondashuvlar muhim:

- **Pedagogik psixologiya asosida** talabalar ongida qadriyatlar tizimini shakllantirish;

- **Sotsiologik tahlillar** asosida yoshlarning ehtiyoj va muammolarini aniqlash;

- **Tarbiyaviy texnologiyalar:** interaktiv metodlar, keys-stadi, muammoli vaziyatlar asosida tarbiyaviy darslar tashkil etish;

- **Kreativ yondashuvlar:** san'at, adabiyot, teatr va boshqa ijodiy yo'nalishlar orqali ma'naviy ta'sir ko'rsatish;

- **Kuchli kommunikatsion strategiyalar:** talabalar bilan ishonchli va ochiq muloqotni yo'lga qo'yish.

10. STRATEGIYANI AMALGA OSHIRISHDA QARSHILIKLAR VA ULARNI YENGISH YO'LLARI

Strategiyani joriy etishda turli to'siqlar uchrashi mumkin:

- **Boshqaruv resurslarining yetishmasligi;**

- **Tashkiliy muammolar** – xodimlar va talabalar o'rtasida bog'liqlik yetarli bo'lmasligi;

- **Motivatsiya pastligi** – ishtirokchilarning ma'naviy faoliyatga loqaydligi;

- **Moliya va texnik resurslar cheklanganligi.**

Yechimlar quyidagilar bo'lishi mumkin:

- Ichki tahlillar asosida mavjud resurslarni samarali taqsimlash;

- Faoliyatni rag'batlantirish tizimini ishlab chiqish (nominatsiyalar, stipendiyalar, tanlovlar);

- Etakchi talabalarni jalb qilish orqali namuna yaratish;

- Grantlar, homiylik va jamoatchilik bilan hamkorlikda qo'shimcha mablag' jalb qilish.

11. KELGUSIDAGI ISTIQBOL YO'NALISHLARI

Oliy ta'limda ma'naviy-ma'rifiy faoliyatni strategik rivojlantirish quyidagi yo'nalishlar orqali davom ettirilishi mumkin:

- Har bir oliy ta'lim muassasasida alohida "Ma'naviy rivojlanish markazi" tashkil etish;
- Har yili "Ma'naviyat forumi"ni tashkil qilish orqali tajriba almashinuvi;
- Raqamli platformalarda ma'naviy resurslar bazasini shakllantirish (vebinarlar, ma'ruzalar, interaktiv darslar);
- Akademik va tarbiyaviy faoliyatni uyg'unlashtirish – har bir fan doirasida ma'naviy-ma'rifiy mazmunni integratsiya qilish;
- Ma'naviyat va ma'rifat sohasida ilmiy izlanishlar olib boruvchi doktorantura yo'nalishlarini kengaytirish.

2-MAVZU: Oliy ta'lim muassasasi "Ma'naviyat sektori" faoliyatini tashkil qilish va boshqarish. (4 soat).

Seminar-trening mashg'ulotining maqsadi:

Oliy ta'lim muassasalarida "Ma'naviyat sektori"ning samarali faoliyatini tashkil etish va boshqarish bo'yicha nazariy bilimlar hamda amaliy ko'nikmalarni shakllantirish, bu boradagi huquqiy-me'yoriy asoslar, strategik yondashuvlar va zamonaviy boshqaruv metodlarini o'rganish orqali, ma'naviy-ma'rifiy ishlarning sifatini oshirishga xizmat qiladigan tizimli va innovatsion yondashuvlarni ishlab chiqishdir.

KIRISH

Oliy ta'lim muassasalarida talabalarni har tomonlama yetuk shaxs sifatida shakllantirishda ma'naviy-ma'rifiy faoliyat muhim o'rin egallaydi. Ushbu jarayonning muvofiq tashkil etilishi, tizimlashtirilishi va samarali boshqarilishi esa bevosita "Ma'naviyat sektori"ning faoliyati bilan bog'liq. Sektor faoliyatining asosiy maqsadi – talabalarning ichki dunyosini boyitish, yuksak axloqiy qadriyatlarni singdirish, fuqarolik pozitsiyasini shakllantirish va ular orasida ijtimoiy ongni mustahkamlashdan iborat.

1. "MA'NAVIYAT SEKTORI" TUSHUNCHASI VA UNING OLIY TA'LIMDA TUTGAN O'RNI

"Ma'naviyat sektori" – bu oliy ta'lim muassasasining tarkibiy bo'linmasi bo'lib, talaba-yoshlar bilan ma'naviy, axloqiy, mafkuraviy va ma'rifiy ishlarda yetakchilik qiladi. Sektor talabalarning ijtimoiy ongini oshirish, milliy va umuminsoniy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalash, jamiyatda sog'lom muhitni qaror toptirish yo'lida faoliyat olib boradi.

Sektor quyidagi funksiyalarni bajaradi:

- Tarbiyaviy, madaniy va ma'rifiy tadbirlarni rejalashtirish va tashkil qilish;
- Talabalar ongiga milliy qadriyatlar, tarixiy xotira, milliy g'urur kabi tushunchalarni singdirish;

- Diniy ekstremizm, missionerlik, ommaviy madaniyatning salbiy ta'siriga qarshi kurash;
- Jamoatchilik, ota-onalar va boshqa hamkor tashkilotlar bilan hamkorlikni yo'lga qo'yish.

2. “MA’NAVIYAT SEKTORI”NING TASHKILIY TUZILMASI

Sektor tashkiloti har bir oliy ta'lim muassasasida institut yoki fakultetlar kesimida tashkil etilishi mumkin. Odatda sektor tuzilmasiga quyidagilar kiradi:

- Sektor rahbari (yoki ma'naviyat bo'yicha prorektor);
- Kafedralar yoki bo'limlar bo'yicha mas'ullar;
- Talabalardan iborat ma'naviyat volontyorlari yoki targ'ibotchilar guruhi;
- Ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarni amalga oshiruvchi ishlovchilar va texnik xodimlar.

Har bir a'zoning vazifalari aniq belgilanishi, faoliyatining samaradorligi esa muntazam ravishda baholanib borilishi lozim.

3. “MA’NAVIYAT SEKTORI” FAOLIYATINI TASHKIL ETISHNING HUQUQIY-ME’YORIY ASOSLARI

Sektor faoliyati quyidagi hujjatlar asosida olib boriladi:

- O'zbekiston Respublikasi Prezidentining ma'naviy-ma'rifiy sohadagi farmon va qarorlari;
- “Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch” asaridagi g'oyaviy asoslar;
- Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi tomonidan ishlab chiqilgan metodik tavsiyalar;
- Oliy ta'lim muassasasining ichki nizom va reglamentlari.

Bu hujjatlar sektor faoliyatini qonuniy asosda tashkil qilish, rejalar tuzish, mas'uliyatni belgilash hamda natijadorlikni baholash imkonini beradi.

4. STRATEGIK REJALASHTIRISH VA FAOLIYAT YO'NALISHLARI

“Ma'naviyat sektori” faoliyati quyidagi asosiy yo'nalishlarda olib boriladi:

- **Ma'rifiy yo'nalish** – tarix, adabiyot, falsafa, huquq, ijtimoiy fanlar asosida tashkil etiladigan ma'ruzalar, davra suhbatlari, seminarlar;
- **Madaniy yo'nalish** – teatr tomoshalari, kino namoyishlari, ijodiy uchrashuvlar, folklor kechalari;
- **Vatanparvarlik va tarixiy xotira yo'nalishi** – Mustaqillik, G'alaba kuni, 8 dekabr, Temur tuzuklari, O'zbek davlatchiligi tarixi bo'yicha tadbirlar;
- **Axloqiy yo'nalish** – yoshlar orasida sog'lom turmush tarzini targ'ib qilish, oilaviy qadriyatlar, odob-axloq masalalari;
- **Diniy-ma'rifiy yo'nalish** – radikalizm va ekstremizmga qarshi kurash, diniy savodxonlikni oshirish, bag'rikenglik g'oyalarini targ'ib qilish.

5. ZAMONAVIY BOSHQARUV METODLARI

“Ma'naviyat sektori”da boshqaruv jarayonlari zamonaviy usullarga asoslangan bo'lishi kerak:

- **Loyihaviy yondashuv:** Har bir tadbir loyiha asosida ishlab chiqiladi (maqsad, natija, ishtirokchilar, muddat, baholash mezonlari);
- **Monitoring va tahlil:** Har chorakda hisobotlar tayyorlash, so‘rovnomalar orqali talabalar fikrini aniqlash;
- **Raqamli texnologiyalar:** Onlayn platformalarda tadbirlar o‘tkazish, ijtimoiy tarmoqlarda faollik;
- **Motivatsiya:** Eng faol talaba va guruhlarini mukofotlash, targ‘ibotchilik sertifikatlari berish;
- **Hamkorlik:** Jamoatchilik tashkilotlari, mahalla, maktablar, nodavlat tashkilotlar bilan o‘zaro aloqalarni yo‘lga qo‘yish.

6. KADR TAYYORLASH VA MALAKA OSHIRISH

Ma’naviy-ma’rifiy sohada ishlovchi mutaxassislar:

- Pedagogik va psixologik bilimlarga ega bo‘lishi;
- Davlat tilini mukammal bilishi;
- Yaxshi kommunikator, yetakchi, tashabbuskor bo‘lishi zarur.

Ularga quyidagi imkoniyatlar yaratiladi:

- Malaka oshirish kurslari (onlayn va an’anaviy);
- Seminar-treninglar, konferensiyalar;
- Ilmiy izlanishlar olib borish uchun grantlar va qo‘llab-quvvatlash dasturlari.

7. TA’LIMDA MA’NAVIYATNING INTEGRATSIYASI

“Ma’naviyat sektori” faoliyati ta’lim bilan integratsiya qilinadi:

- Har bir fan dasturida ma’naviy-komponentlar bo‘lishi;
- O‘qituvchilar uchun ma’naviy mavzular bo‘yicha seminarlar tashkil etilishi;
- Fakultetlararo ma’naviy-ijodiy tanlovlar;
- Talabalar tomonidan mustaqil ma’naviy loyiha ishlab chiqish va taqdimotlar.

8. AMALIY MISOLLAR

- Har yili “Ma’naviyat va ma’rifat oyli”da universitet bo‘ylab badiiy ko‘rgazmalar, tarixiy viktorinalar, mushoira kechalari o‘tkaziladi;
- "Yoshlar ovozi" radiolari yoki podkastlar tashkil qilinadi;
- "Kitobxon talabalar" klubi faoliyati yo‘lga qo‘yiladi;
- E’tiborli sanalar oldidan o‘zbek allomalari hayoti haqida videoroliklar tayyorlanadi.

9. O‘LCHOVLAR VA MONITORING TIZIMI

Sektor faoliyatining samaradorligini baholashda quyidagi ko‘rsatkichlar qo‘llaniladi:

- O‘tkazilgan tadbirlar soni va sifati;
- Talabalar ishtiroki foizi;
- So‘rovnoma va tahlillar orqali talabalar fikri;
- Tashqi tashkilotlar bilan hamkorlik loyihalari soni;
- Salbiy holatlar (nizolar, axloqiy buzilishlar) kamayishi.

Monitoring:

- Onlayn platformalarda hisobotlar va reytinglar;
- Foto-video arxivlar;
- Yillik seminarlar orqali natijalarni umumlashtirish.

10. ISTIQBOLDAGI YO‘NALISHLAR

- Har bir oliy ta’lim muassasasida "Ma’naviy platforma" yaratish (veb-sayt, elektron kutubxona);
- "Yosh liderlar" maktabi orqali yetakchi talabalarni tayyorlash;
- Mahalliy va xalqaro grantlarni jalb qilish orqali ma’naviy loyihalarni kengaytirish;
- Ilmiy izlanishlarni kuchaytirish va doktorantura dasturlarida ushbu yo‘nalishni ochish.

V.Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

Adabiyotlar ro'yxati (namunaviy):

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarorlari va farmonlari.
2. Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi metodik tavsiyalari.
3. UNESCO – Higher Education and Values: Issues and Trends.
4. "Ma'naviy-ma'rifiy ishlar metodik qo'llanmasi", TATU, 2021.
5. Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi nizomlari va metodik qo'llanmalari.
6. Ma'naviyat va ma'rifat markazi nashrlari.
7. UNESCO va ISESCO materiallari.
8. Mahalliy va xorijiy oliy ta'lim muassasalarining tajribalari asosida tayyorlangan maqolalar.

I. Normativ-huquqiy hujjatlar

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. – T.: O'zbekiston, 2023.
2. O'zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentabrda qabul qilingan "Ta'lim to'g'risida" Qonuni.
3. O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 29-oktabrda qabul qilingan "Ilm-fan va ilmiy faoliyat to'g'risida" Qonuni.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktabrdagi "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida" PF-5847- sonli Farmoni.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 29-oktabr "Ilm-fanni 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida" PF-6097-sonli Farmoni.
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentabrdagi "O'zbekiston - 2030" strategiyasi to'g'risida" PF-158-son Farmoni.
7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 3-iyuldagi "Ma'muriy islohotlar doirasida oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar sohasida davlat boshqaruvini samarali tashkil qilish chora-tadbirlari to'g'risida" PQ-200-son Qarori.
8. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 2-fevraldagi "Ta'lim sohasidagi islohotlarni jadallashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida" PQ-54-son Qarori.

II. Elektron ta'lim resurslari

1. <http://www.lex.uz>
2. <http://www.norma.uz>
3. <http://www.yuz.uz>
4. [http:// www.strategy.uz](http://www.strategy.uz)
5. <https://president.uz>
6. [http:// www.edu.uz](http://www.edu.uz)
7. [http:// www.lib.bimm.uz](http://www.lib.bimm.uz)

8. <https://www.enqa.eu>
9. <https://www.inqaahe.org>
10. <https://www.eqar.eu>
11. <https://wfme.org>
12. <https://apqn.org>
13. <https://ireg-observatory.org>
14. <https://www.chenq.org/about-ciqg>
15. <https://www.ceenqa.org>
16. <https://iveta.global>
17. <https://www.unwto.org>

 lib.bimm.uz

 bimm.uz

 [bimm_uz](https://t.me/bimm_uz)